דעת - אתר לימודי יהדות ורוח * www.daat.ac.il

מורה נבוכים חלק שני פרק לא

פרק לא אולי כבר התבאר לך העלה בחזוק תורת השבת והיותה בסקילה ואדון הנביאים הרב עליה

שם טוב

במיני המחבולות המביאות לרע, וכן היו בני אדם הקודמים לשם, כמו שאמרו במדרש כל אותם מאה ושלשים שנה שהיה אדם מזוף היה מוליד רוחות ושדים וכאשר רצו הם הולד בדמותו, והוא אמרו ויחי אדם שלשים ומאת שנה וילד, ואותה המעיין תבון מזה מה שראוי להכינו כי יתבארו בזה ר"ל בשתוף בן וילד דברים נפלאים, וכפב הרב לי כל האנשים המאלשים מאדם ועד נח ומנח עד אברהם לא היו כלם חיים אלא כמו חיותנו היום כמו שאמר ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה, ואלא היו הזמן אשר אמר המיים ארוכים אלא אותם האנשים הנזכרים בתורה והיה זרות בחיים הרוח אם לסבות רבות למזונו והנהגתו או על דרך החופת, ואלא יסבול שיאמר בזה זולת זה, ואחר ראוי שתדע כי נאמר במעשה בראשית אלהים ואמר בראשית ברא אלהים ר"ל המליאו מהעדר ועשה לצורותינו המיניות, ונקראו אלהים אלא שהוא אדון להם כי כבר נאמר קונה שמים וארץ, אלא שהם נשפעים כי הוא מהיגיע העולם מטובו והם מהנהגים ממנו. הנה כללנו לך בזה כל מה שאמר הרב במעשה בראשית ואם חסרנו דבר הוא בעבור שאין ראוי לגלותו, ובעבור שהרב העליתה בתכלית ההעלמה, אחל יכפר בעבור מה שכתבנו כי ההכרח יביאנו ההגלות אל המשכילים קצת הגלות ואם ההעלמה ראויה כדי שלא יקרב אליו זר:

פרק לא למה שהפרק שעבר דבר במעשה בראשית סיים המאמר במעשה בראשית בנוחה כי אחר

הששת ימי בראשית היה הטבע נח, ולמה שהשבת מביא לנו לדעת מציאות אחל בתחלת המחשבה ועיון קל כי כל מחודש יצטרך אל מחדש ולא יתחדש הדבר מעצמו, לכן צונו בתורה הגדל זה היום עד שיתקייים יסוד חדוש העולם ויתפרסם שיש נמצא המציאו, וזה אמרו אולי כבר התבאר לך העלה בחזוק תורת השבת והיותה בסקילה ואדון הנביאים הרב עליה

אברבנאל

פרק לא אולי כבר התבאר לך העלה בחזוק תורת השבת כו'. ראוי שנתבונן בדברי הרב, ראשונה למה התחיל דברו בלשון אולי ואיה ראוי שיהיה תחלת דבר פיו בכבר התבאר לך. כ', כי עשה מלאת השבת לא נתבארה עדיין ואיך אמר שכבר התבארה. ויקשה עוד למה הביאו הרב במקום הזה ואינה הוא מטעמי המלות, ואיה ראוי שיביא ספרה הזה במלך הבלוטי ביניהם שתהא תמצא עשה השבת ועניינו הביאו הרב בפמ"ג ח"ג בכלל המצות אשר סדר בספר זמנים, ומה אמרו ז"ל תמנה עניין השבת טעמו מפורסם ואין צריך לביאור, כבר נודע מה בשעה מן המנוחה עד שיהיה שביעית חיי האדם בהנתה ובמנוחה מן הטורח והעמל אשר לא ימלא ממנו קטן וגדול עם מה שמתמיד ומקייים הדעת הנכבד מאד לדורות והוא התמונה בחדוש העולם. והנה הטעם המקרי שזכרו שמה ממנותה שמעמל מזה הפרק והוא כדמות סתירה לדבריו. ג', למה אמה הרב על היות מצות השבת בסקילה ושאדון הנביאים הרב עליה ר"ל לאותו המקומות עניים שנזכר בתורה בפרשת מרגלים, כי הנה היותה בסקילה הוא כמו מצות אחרות שדיונם ועונשם כן, ואם הרב אדון הנביאים הוא לפי שבת נודע אלהה לעשה, כי כן הרב לעוקב את הטם, ואין לבניית ראיה מזה, שג"כ היה הורג מי שנתחייב הריגה על איזה מאמר שבירות הם בלא נודע. ד', אין הרב הרב שמצות השבת היא שביעית למציאות אחל כי בפי סדר הדברים היה רביעית לפי שהדבור הא' הוא אנכי והב' לא יהיה לך והג' לא תשא ויהיה ל"כ זכור את יום השבת רביעית לא שביעית ואם שהיה מנין המצות הנה מהיה חמשים או ששים כי בכלל לא יהיה לך הוא לא אותה שלאחר ומעינת עשיית הכלמים ומעינת העבודה לשם כמו שזכר הרב המצות האלו כלם בספר מנין המצות אחר לו. והאמת שהרבונו שאמר שהשבת היא מצות ג' המלאות הטם, לפי שבת בדבור אנכי ס', והרחקת הטביות בת בדבור לא יהיה לך ואת"כ אמר זכור, ושבת שהיה הזה דבור לא תשא. ה', שהנה הרב המורה הרב נפי"ג שעבר מזה החלק בספרו דעות האנשים בקדמות העולם לו חדושו כתב בסוף הדעת הרבמון, ז"ל. ונאת היא אחת הדעות והוא יסוד אחד מהם שהשבת הוא יסוד שני ומלן אמר שהוא שלישי והיא הסתירה מבוארת: ואומר כפי הפרק ויותר הסברות, שהרב אחרי שהשלים דבריו בחדוש העולם כפי הראיות הפלסיות וכפי הכתובים בי"ח פרקים אחר קדמון, רלה בזה הפרק לדבר בעלת השבת ובעמיו, לא בדרך עמוד המצות אשר יבוא אחלק הג', שהיאה הטעמים הטם כפי הסבלת האנושית, ובנגד דרכי הבעבודות הקדומות, ולכן נתן שמה עשה פרסומיו במצות השבת שהוא כדי שיהיה שביעית חיי האדם בעמודה. אבל נאן רלה לבאר הטעם האחתי כפי הקבלה האחתית התוריית, והוא כדי להבדיל בנות בני אדם בנת חדוש העולם וכריאתו. ולפי שזה מבואר נגלה מן הכתובים וכפי שרצי הרב אשר זכר בענין החדוש, לכן היה ראשית הדבריו אולי כבר התבארה לך כי היה עשה השבת יוצא מכח דבריו ובדרשו בענין החדוש. וכיון ג"כ הרב עוד כזה לשה שביאר בפכ"ט ופ"ל מזה החלק, והוא שהחדוש האמתי הוא מה שזכר הכתוב בשבת ימי המעשה שהיא הבריאה הראשונה שזכרה התורה, והוא כלה כפי פשט ובלבן היה יום הבכיעי יום מנחה, לזהרות שאחרי הוזקם ביום הששי לא נתחדש דבר. אמנם מה שבת בבריאה הבראים בפרקת אלה תולדות השמים והארץ בענין אדם וחוה, וקללו, וג"ע, והנסרות, ועץ החיים, ועץ הדעת, וענין

הנחש עם חוה, שהוא כלו המשלים ולא כפי פשוטו, ובכדי להעיר ע"ז הענין האמתי היה השבת יום הבכיעי לרמוז הבלודיע שלא נתחדש דבר עוד אחר יום הששי ולא הוסיף ולא הוכלו. ולפי שזכר הרב בראו בראם ונקראו נפלא כמו שבבר הביאותי עליו במקומו לכן אמר פה אולי כבר התבארה לך, ר"ל אולי ירדה לפוף דעתי, והתבארה לך א"כ הסבה במצות השבת שהוא יום הבכיעי שבת לזהדיע אמתת אמונת החדוש שזכר בתורה כפי הפוקה שהוא מה שזכר במעשה שבת הימים לא יותר מזה, כי זמן המכוון במצותה היום הבכיעי. ולהעיר הרב על מעלת שרש החדוש קרא מצות השבת תורה בלתמר בתחוק תורת השבת לפי שעם היותה מצות פרטיות היא תורה כוללת, אתרי שכל ספורי התורה ויעודיה הם מיוסדים על השרש הזה וכמו שביאר בפרקיו המבכרים: ואמנם החזוק אשר רלה הרב בתורת השבת הוא לם בהבלה הבמוהה פעמים רבות אם כמן ואם בעשרת הדברות ובמצות סוף פרשת אלה המשפטים, ובפרשת תשא פעמים ובמשכן בפרשת ויקהל, ובפרשת קדושים, ובפרשת אמור, ובמשנה תורה, וכן כאן רלה בה חזוק מופלא במה שהזהיר על שמירתה לא לבד כל אשר בשם ישראל יבנה, כי ג"כ לעבד ולאמה וגם לבעל חי הביתיים במ"ש ועבדך ואמתך ושורך וחמורך וכל בהמתך, מה שלא נמצא בזה בשאר מועדי ה', אין שבה הבפורים עם כל קדושתו, שלא תהיה העבדים והאמהות ולא בה"מ בשמירתו. ושל החזוק הזה אמר הרב בחזוק תורת השבת: ועוד העיר על ראיה אחרת תורה על מעלת השבת והיא היותה בסקילה, ולא בזה שענין השבת הזה בזה ולא תעשה, כמו שאמר ובזוה הבכיעי הבטנות לא תעשה בו כל מלאכה, ובכבר ידענו שלאו שאין בו מעשה אין עונשו מלקות מון מנשבע, ואם לא במלקות כ"ש בחיתה, ובמו שהרב עלמו זכרו בפמ"א ח"ג בהקדמתו בעמוד העונשים, ולאוי ל"ב שנהמה לשם בלאו הזה אשר זכרה בתורה בשבת ותחייב החוטא מיתה. והיותר חמורה שבמיתות שהיא סקילה. וזכון הרב עוד זה שהנה ביום הבכיעי מלינו בו איסור מלאכה ואמר הבתוב וכל העם אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והלבדתי את הנפש ההיא מקרב עמה (ויקרא כ"ג ל') שאם עבר בידי שמים ולא בידי אדם. ואתשוב אני אלזה מזכר בפרשת מקושש עלים ויוחמו אותו במשמר כי לא פורש מה יעשה לו, ואין עניינו דבעם המפרשים לא זו מיתה מיוחדת כ"ד יומת כי לפי שנאמר למעלה והנפש אשר תעשה ביד רמה מן האזרח או מן הגר את ה' הוא מגדף וכרתה הנפש ההיא מקרב עמה כי דבר ה' בזה ואת מלותו הפר הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה, וסמוך ליה ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת, ראו שזה היה עושה ביד רמה ובדבר ה' בזה ומצותו הפר. ואכן נאתפקו אם יהיה בכרת בידי שמים כמ"ש הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה, או אם היה ראוי שיענש בעונ"ז, והיה ל"ב הספק במה שאמרה תורה מחלליה מות יומת, אם תהיה מיתתו בידי אדם או בידי שמים, ולזה בא הפי' מות יומת אלים רגום ירגמו אותו באבנים כל העדה מחוץ למחנה, כאלו פי' וביאר המות אותה באים המחלל, ענינו ופירושו הוא שירגמו אותו כל העדה לא שהמלה מיתתו בידי שמים. ומכאן למדו חז"ל שכל מקום שנאמר בו מות יומת דינו בסקילה, שהש"י פירש לשם ובאיתר זה בענין המקושש שעדיין לא פירש לשם. הנה מפני זה אמר הרב והיותו בסקילה: עוד אמר ואדון הנביאים הרב עליה. לפעיר בכל שבת ושבת שאין ראוי שנתבונן שלא דבר האלהים אינה לידו של אדון הנביאים שיבאו

הלכה

לא שהוא אדון להם כי כבר נאמר קונה שמים וארץ, אלא שהם נשפעים כי הוא מהגיע העולם מטובו והם מהנהגים ממנו. הנה כללנו לך זה כל מה שאמר הרב במעשה בראשית ואם חסרנו דבר הוא בעבור שאין ראוי לגלותו, ובעבור שהרב העליתה בתכלית ההעלמה, אחל יכפר בעבור מה שכתבנו כי ההכרח יביאנו ההגלות אל המשכילים קצת הגלות ואם ההעלמה ראויה כדי שלא יקרב אליו זר:

פרק לא למה שהפרק שעבר דבר במעשה בראשית סיים המאמר במעשה בראשית בנוחה כי אחר

הששת ימי בראשית היה הטבע נח, ולמה שהשבת מביא לנו לדעת מציאות אחל בתחלת המחשבה ועיון קל כי כל מחודש יצטרך אל מחדש ולא יתחדש הדבר מעצמו, לכן צונו בתורה הגדל זה היום עד שיתקייים יסוד חדוש העולם ויתפרסם שיש נמצא המציאו, וזה אמרו אולי כבר התבאר לך העלה בחזוק תורת השבת והיותה בסקילה ואדון הנביאים הרב עליה

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח * www.daat.ac.il

עליה, והיא שלישית למציאות השם והרחקת השניות, (ח) כי ההזהרה מעבוד זולתו אמנם הוא לששד היחוד, וכבר ידעת מדברי שהדעות אם לא יהיו להם מעשים שיעמידום ויפרסמום ויתמידום בהמון לנצח, לא ישארו, ולזה צונו בתורה הגדיל זה היום עד שיתקיים יסוד חדוש העולם ויתפרסם במציאות, כשישבתו בני האדם כלם ביום אחד, וכשישאל מה עלת זה, יהיה המענה כי ששת ימים עשה ה'. וכבר באו בזאת המצוה שתי עלות מתחלפות מפני שהם לשני עלולים מתחלפים, וזה שהוא אמר

שם טוב

עליה והיא שלישית למציאות השם והרחקת השניות, וזה מצוה אחת, כי אנכי ולא יהיה בדבור אחד נאמרו ואזהרה מעבוד זולתו אחנם הוא לשם היחוד ויהיה אנכי ולא יהיה לך דבר אחר, ולא תשתחוה להם ג"כ ולא תעבד דבור שני, וזכור את יום השבת לקדשו דבור שלישי, ולכן יאמר הרב שהיא שלישית למציאות השם אף שהוא דבור רביעי, וכבר ידעת מדברי שהדעות אם לא יהיו להם מעשים שיעמידום ויפרסמום בהמון לא יעמדו, כי ההמון אין להם דעת כדי לקיים האמונות ביודיעה אם לא יעשו מעשים, ולכן צונו בתורה הגדל זה היום עד שיתקיים יסוד חדוש העולם ויתפרסם במציאות כשישבתו בני אדם כלם ביום אחד וכשישאל מה עלת זה יהיה המענה כי ששת ימים עשה

קרשקש

פרק לא (ח) כי האזהרה מעבוד זולתו אמנם הוא לישב היחוד, הרצון בזה זה הוא נתינת טעם למה שאמר שהיא שלישית מפני שהוא מאמתת החדוש ואחר שהעולם מחודש יש לנו להאמין שיש שם נמצא קדמון הוא אשר חדשו בעת שרצה, שלפי סדור הפסוקים יראה שהיא רביעית:

אברבנאל

מלכה למעשה דין נוקב שם ס' ודין מקושש עשה כיום שבת, כי אם הוא לא היה זה נקבי ועל כד שהודעתן כי אם בכוונה מכוונת, לסודיע שהני מעשים כיומר אחר מצות אחרונה אנכי המוציא מארץ מצרים מ"ה ולכן אמר הרב כי אם מעשים בעלמא אינם מצוה אחרונה אנכי המוציא מארץ מצרים מ"ה ולכן אמר הרב שהיא שלישית מפני שהוא מאמת החדוש ואחר שהעולם מחודש יש לנו להאמין שיש שם נמצא קדמון הוא אשר חדשו בעת שרצה, שלפי סדור הפסוקים יראה שהיא רביעית:

חדון המציאים, ר"ל אשר למדנו והשריגנו בנתנאתו בעליונים בביאור שני הדברים אלה, הוא בעצמו הרב עליהם כבדברים בהם, אם בנקבו אבה כיומר בשמות מציאותו יתברך, ואם בהקושש אבה כיומר בפעולתו: עוד אמר הרב שמצות השבת היא שלישית למציאות השם"ית והרחקת השניות, ואין ראוי שתחשב בדברי אנכי המוציא מארץ מצרים אנכי המוציא מארץ מצרים על מציאות ה' ומצוה אינה לא יהיה לך מורה על הרחקת השניות, אינו כן אבל כוונתו שבאשר עשינו חלק אחד ממציאות ה' והרחקת השניות, והנה המקום יחד לפי שכמו שהכרחי מעצם מחוייב המציאות הוא שיהיה אחד, וכאלו שני המתמדים עניינם וגזרתם אחד, ולכן היה האחד מהם בלשון מחוייב אנכי ה' אלהיך, והאחד בלשון שולל לא יהיה לך, כאלו יאמר תאמין במציאותי ואל תאמין בשום אלוה אחר, ולהיות עניין שני הדברים וגזרתם אחד, והיה אחריהם אמרו לא תעשה שום גזרה ר' אשר יזכירנו בה בכללו הנמצא האחד המחוייב המציאות הבוה, לכן היה גזרה שלישית שנאמרו ג"כ בפעולותיו הבעלולה כי הנה הוא, ר"ל חדוש העולם ובריאתו, אשר בתר בדברו זכור את יום השבת. הנה ל"ב היה המצוה הראשונה כפי הכוונה והגזרה בהאמנת האלוה והיא הכלול שני הדברים, אנכי ולא יהיה לך, והמצוה השניה לבבדו ובאה בדבור לא תעשה, והמצוה הג' באמונת פעולתו בבריאת העולם אשר בתר בדבור זכור את יום השבת. ולפי שלא יאמר שעוד מצאנו מיניהם אחרת שאמרו לא תעשה לך פסל וכל תמונה לא תשתחוה להם ולא תעבדם הנה לבאר בשני עצמו כי הרב לייחד (אמונת) היחוד: ואמנם בם שזכר הרב בפי"ג מזה החלק שיסוד חדוש העולם הוא שני ליסוד היחוד אין בו סתירה למה שאמר בכאן, לפי שבשם דבר הרב מהיסודות ועקרי האמונה אשר זכר בפי' המשנה בשבת כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, וחדוש שהיסוד הראשון שמנה הרב שהוא מציאות הא"ל, והיסוד השני הוא אחדותו, והיסוד השלישי הוא שאינו גשם ולא כח בגשם, והיסוד הרביעי שהוא קדמון ולא זולתו מחודש, הנה ל"ב היה אחדוש מהיסוד הרביעי, אבל הרב בחותו פרק י"ג אמר שהוא שני ליסוד היחוד, ר"ל שאחר יסוד היחוד בשעה מעט קדמות שתתלה הנה היסוד האחר הסמוך אליו הוא הרחקת הגשמות, ולפי זה הדרך יהיה החדוש והוא היסוד השני בסדר היחוד. ויגלה לנו מזה שבאותו פרי"ג דבר הרב מהיסודות ומעיקר האמונה כפי שמנאם בפי' המשנה פרק חלק, ובספר מנין המצות אשר לו זכר לא בפי המצות ומניינם, ובזה אפי' אשר אנחנו בביאורו הבינו הדברים בפי הכוונה האלהית באמונות עד בלבוחה ובהסתעפותם זה מזה וסם ג' דרכים מתחלפים ובלבתה אמת מבלי סתירה, ולכן אמר שהיה המצוה השלישית למציאות השם והרחקת השניות הנכללות באחד ועם מה שפירשתי בזה יותרו הסתירות כלם, כי הנה ידענו למה שהתיל הרב בלשון אולי מאותה הל' הבות, ושעם השבת בבר בהבאר בביאור המצות החדוש ובלא בא הפ' הזה לבאר בעם מצות השבת כי אם הבנים הדבור בענין החדוש, ובהסיר הספק אשר יקרה בו מפאת הטעמים שבעבור תורה למצות השבת כמו שלאזכור, ובשטעם אשר הביא בח"ג בטעם השבת הוא פרסומי נמרץ אל הדעת האמתי, ושמה דבר בפי הפרסום ובכאן דבר בפי האמונה האמתית, וידענו ג"כ למה מפני מהיות השבת בסקילה והוא מב' הבחינות אשר זכרתי, ולמה אמר ג"כ ולהדון הבנתיים הרב שהיא שהיא זה בכוונה אלהית, ובזאתי אין ראיה מצות השבת שלישית בפי הדבר האמונות אשר נעשית הדברות ושתין הסיבה ממ"ש בזה למ"ש בפי"ג מזה החלק: וכבר ידעת מדברי שהדעות בו', ר"ל שבבר זכר בפרקים אשר עברו אבלה הקב"ה לנזות את ישראל בשביל לבם תורה ומצות ישרו ויטוררו על האמונות האמתיות, כי עם היות שהאמונה נושאה הוא הבכל ואין לה התלות עמני במעשים הנוסיים, כי הוא מאד בעמה לא תלערך לו אל הלוור ואל האמת והדבק שכן הוא המציאות הון לנשם בשם כמו שבאיאר הרב בפירוש ח"ה (ה' ל'), הנה עם כל זה ונערך למציאות האמונה ובאמונה, אבל לפי שהדעות והאמונות ובקיומו ולא יהיה בהם הפסק ולא הפקפוק, לזה יה' במצות ומעשים הבוריים שיהיו עליהם, כי אשר יעשה אותם האדם בפעל ובמעשה יחמוק ויתקיים ויחר אמונתו בנפש, לפי שהמעשים הם שלוחי הלב ושעותיו: עוד ימצא תועלת שלישית במצות המעשיות, והוא שאם היו האמונות בנפשות בלבד, אולי ישתכחו בארך ימים, כי הדברים שבלב אינם הדברים, ואיך יסכימו בני אדם כלם שם אחד (כו') לבוחה הבריות ומתבאותם ואמונתם באותן אחד מבלי חלוף, ולא הפסד ובשכחה, אם לא מפאת המעשה הבוריי, שלבוחתו מוגבל וקבוע, עניו אין לבוסיף וממנו אין לגרוע מדי שנה בשנה לו מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו, וזה יבוא אל התמדת האמונה הדעת והשארותו לגלת בפי השארותו וגלמיות המצוה המורה עליו. ואל אלה הג' תועלות אשר ימצאו במצות כיון הרב בזה מאמתו אם לא יהיו לבם מעשים שהם המצות שיעידום ר"ל שיחזקו ויעמידו אותם בנפש והיא התועלת הא' שזכרתי, ובפרסומם והיא התועלת השנית, ובהתמידם בשמון לגלת שהיא התועלת הג' לא יעתרו. והתבונן אמרו ויתמידום בשמון, כי האמונות בחכמים כבר היה אשר שיתמידו מבלי המעשים, אבל בהמון לא יעתרו בלתם: ומפני זה צונו ית' בתורתו להגדיל זה היום, ר"ל יום השבת, כדי שיתקיים אמונתו יחוד המון המצוה, כי הוא יבוא בהוכיר ויסוד הפוריי הנסים ובהגלות ובהיומדים כלם ובהתפרסם הראוי הבוהא המציאות בשישבתו בני אדם כלם ביום אחד. והיה כי יבאל בשואל מה בבת זה. יהיה המענה כי עשה ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש: וכבר באו בזאת המצוה שתי עלות מתחלפות וכו' עד סוף הפרק. אתבונן שבדי לבוחיעו זה בה הפרק הזה בכלל תהיי הסמלים מתחרו ומבעבר הראשית, וכמו שבתבר הרבנים שהיה מעשה בראשית בחמונתה: ובעיינו אלוי שהלוי המעיין נתה דעתו באמונות בחדוש מפני מה שראה שבסתורה גלתה היסוד הזה בבאיאור במ"ש כי שבת ימים. האמנם בשיראה במבנה תורה שבתנה תורה עשה אחר באמונת בשבת שהיא ימים עשה ה', ואולי שבדר היה הבוחן עשה מאותו הטעם אשר נתן לראשונה מבריאת העולם וחדושו, ומפני זה הוצרך הרב לראשונות

מורה נבוכים חלק שני פרק לא

אמר בעלת הגדיל השבת בעשרת הדברות הראשונות, אמר, כי ששת ימים עשה וגו', ואמר במשנה תורה וזכרת כי עבד היית במצרים וגו' על כן צוך ה' אלהיך וגו', וזה אמת, כי העלול במאמר הראשון הוא כבוד היום והגדילו כמ"ש, על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו, זהו העלול הנמשך לעלת כי ששת ימים וגו'. אמנם תתו לנו תורת השבת וצוותו אותנו לשומרו הוא עלול נמשך לעלת היותנו עבדים במצרים, אשר לא היינו עובדים ברצוננו ובעת שחפצנו ולא היינו יכולים לשבות, וצונו בתורת השביתה והמנוחה לקבץ ב' הענינים, האמנת דעת אמתי, והוא חדוש העולם המורה על מציאות השם בתחלת המחשבה

שם טוב

ששת ימים עשה ה' : ואמר במשנה תורה וזכרת כי עבד היית. כמלרים ע"כ צוך ה' אלהיך. וכבר יש בכאן כ' שאלות למה אמר בדברות הראשונות כי ששת ימים עשה ה' ובדברות אחרונות אמר וזכרת למה שבת, וגם יש לשאול שאלה שנית כי לא צוה ה' לשבות יום השבת בעבור שהוציאנו ממצרים כמו שאמר וזכרת כי עבד היית על כן אנכי מצוך כי השבת קודם שיצאו ישראל ממצרים היה שבת, ואמר הרב בתשובת אלו הספקות כי נתן טעם לשבת למה יצבתו ישראל ביום השביעי יותר מיום השני אלו השלישי אלו שאר הימים ונתן הסבה בזה כי ששת ימים עשה ה', וזה אמרו כי הפעולה במאמר הראשון הוא כבוד היום והגדלו כמו שאמר

על כן ברך ה' זהו העלול הנמשך לעלת כי ששת ימים עשה ה'. אמנם אתו לנו תורת שבת וצוותו לשמרו הוא עלול נמשך להיותנו עבדים במצרים. והראון בזה כי אחר שהשבת הוא דבר שנברא קודם שהיו ישראל ולא נעשה אותו בעבורם למה צוה הש"ת לישראל לשמרו, אמר בסבה זה וזכרת כי עבד היית במצרים ולכן צוה לנו תורת השבת יותר משאר האומות, וצונו בתורת השביתה והמנוחה לקבץ שתי הענינים האמתת הדעת האמתי והוא חדוש העולם המורה על מציאות השם בתחלת המחשבה ועיון הקל, וזכור חסדי השם עלינו בהגיאתנו מתחת סבלות מצרים וכאלו הוא חסד כולל בדעת העיוני ותקון הענין הנאמי, וע"כ

אברבנאל

לבאר הענין ולהגיד שלשן סתירה בדבר כי הם שתי סבות ויש לשם שני מסובבים. ל', בהגדלת השבת ומעיקרו, ומשני זה נאמר בעשרת הדברות הראשונות כי ששת ימים עשה ה' על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו, כי בשבת חדוש העולם נתקדש היום ההוא שבו שבת מבריאתו וחדושו. אמנם במשנה תורה דבר מענין אחר והוא בתת סבה לאמר לזה שיהיה שמלה שנית כי לא צוה ה' לשבות יום השבת בעבור שהוציאנו ממצרים כמו שאמר וזכרת כי עבד היית על כן אנכי מצוך כי השבת קודם שיצאו ישראל ממצרים היה שבת, ואמר הרב בתשובת אלו הספקות כי נתן טעם לשבת למה יצבתו ישראל ביום השביעי יותר מיום השני אלו השלישי אלו שאר הימים ונתן הסבה בזה כי ששת ימים עשה ה', וזה אמרו כי הפעולה במאמר הראשון הוא כבוד היום והגדלו כמו שאמר וזכרת כי עבד היית על כן אנכי מצוך כי השבת קודם שיצאו ישראל ממצרים היה שבת ומפני זה הוצרכו לעשות בשבת ביום השביעי יותר מן השני אלו השלישי אלו שאר הימים. ולמה לא אמר בשבת אחר ממלות בני נח. ואם למה לא צוו יח' מצות מעשיות לקיום שאר היסודות והאמונות, כאלו אחר מצוה לפרסם מלאות האל, ומצוה לפרסם יחודו אלו שאר האמונות מתמיות ועשה זה בלבד באמונת חדוש העולם. וכבר כל זה כלל הרב באומר אמנם תתו לנו תורת השבת וצוותו אותנו, שבת שני הענינים אשר פירשתי עליהם, ובשבת זה נאמר שם וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים על כן צוך ה' אלהיך לעשות את יום השבת, ר"ל שהיו עבדים במצרים ולא היו עובדים ברצונם ובעת שיחפצו בו ולא היו יכולים לשבות ביום השבת ר"ל, ולכן צוה אותם מבני שאר האומות על השביתה והמנוחה ביום השבת הזה ושיעשו זה לזכרון זה היסוד מבני שאר היסודות, הנה ח"כ באר השביתה והמנוחה ביום השבת לקבץ בו שני הענייניים. ל', האמנת הדעת האמתי שהוא חדוש העולם, והיה ראוי שיעשו זכר לזה בשי שהוא מורה על מציאות השם ויהללהו בתחלת המחשבה ובעיון הקל כי אחרי שאנחנו (ידענו) שהעולם מחודש יחוייב שיהיה שם מחדש ובורא, ואם כן לזכור חסדי ה' עלינו בהגיאתנו מתחת סבלות מצרים, וכאלו היה מזד השבת חסד כולל בדעת האמתי שהוא חדוש העולם ותקון הענין הנאמי, והוא יצאתנו מעבדות לחירות מתחת סבלות מצרים. ולא כמו שכתב האבודי שהתקון הנאמי הזה שיהיה בשביעית ימי החדש במנוחה (אלא יקריות כל שבעה במפורסמות) כי זה לא יכון הרב בזה בפרק ט"ו ר"ל כמו שעשה הפרסומי אשר יזכור בתוך טעמי המצוה. והתכונן בדברי הרב שעם היות שאמר בראשונה שהיו בו שני מסובבים וזה קדושת היום ובגדלותו בעצמו ולזותו אותנו, ובכלו על בתר מעשה אלהים אשר בו בששת ימים עשה ה', וזאת הסבה והמסובב הם בדברות הראשונות, וכנגד המסובב השני שהוא לזותו אותנו אמר בדברות השניות, וזכרת כי עבד היית על כן צוך ה' אלהיך בעשות את יום השבת, וזה כבר הביר הרב על הספק שהעיר דו שפוקו הנה. ותתרי דברין אלה רצה לשתפם יחד באומר שבללה מצות השבת ב' הענייניים יחד ר"ל שמצות השבת כוללת שני המסובבים, ר"ל קדושת השבת בעצמו ולזותו אותנו, וכללה שתי הסבות שהם חדוש העולם ויציאת מצרים וזהו אומר ולזונו בתורה השביתה והמנוחה לקבץ שני הענייניים. והרמב"ן בפירוש התורה בפרשת ואתחנן כתב שלא היה הדעת הזה מתווך אצלו, כי בהיותנו עובדים ולא עשה מלאכה ביום השביעי, אין לנו זה זכרון ליציאת מצרים, אבל יהיה בו זכר למעשה בראשית שנבראו ביום שבת הם ויעשם. ואין לדברי בזה טענה לפי שהרב המורה לא הביא שבת הבראשית מהמלאכה בלבד, אחר שהבאלה והבכבוד ביום הזה ושביתת המעשה, והנה הבאלה בכבר תורה על יציאת מצרים כמו שתורה על חדוש העולם, כל שכן שהרב הרביב ב' הענייניים יחד כמו שזכרתי, וזהו אומר ולזונו בתורה השביתה והמנוחה

לקבץ ב' הענייניים, ולא יאמר א"כ שהשביתה תורה על יציאת מצרים כי אם שתורה על חדוש העולם, ולהיותנו לזותנו שומרים מצות השבת ולא עם אחר יהיה זכר ליציאת מצרים, הנה השתיקה נזאת לא יהיה מקום לקושיות הרב בתמיני, אבל יצאר להקשות על הרב המורה מי הביאו לכל זה, ר"ל לעשות שני מסובבים ושתי סבות. כי אם היה אינו בשביל שהרב המורה הזכרת כי עבד היית בארץ מצרים אין לו לארצו על מנוחת העבד, כמו שפי' הראב"ע יאחר שיהיה עליו שביתת העבד למען יגוח עבדך ואמתך כמוך, ואל תשלה למה יגוח העבד, וכזה ואל תשכח כי עבד היית והנית ה' לך, ולכן גם אתה תנית לעבדך. והתשובה מבוארת בזה שהרב המורה לא הסכים לדרש הכתוב כן מפני שהכתוב אמר בסוף הדברים, על כן צוך ה' אלהיך לעשות את יום השבת, ואם היה דעתו על שביתת העבד היה יאמר שיאמר (תחת) על כן צוך ה' אלהיך לעשות את יום השבת, לוך שתעשה כן ביום השבת, ותלות הכתוב לא יסכלו פירושו, אף כי בקדושת היום תקנו לומר זכר ליציאת מצרים, והוא המורה באמתר והכרת כי עבד היית על עצם המלות אמר ולא על מנוחת העבד. והנני מוכיח מן הכתובים דעת הרב המורה ר"ל שאמר את יום השבת שנאמר בדברות השניות הוא כולל השבת בשתי הסבות ובשני המסובבים, כי אם נאמר שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך ה' אלהיך, ואין הכוונה בזה כאשר צוך במרה כמו שפ"ש, כי לדבריו היה ראוי שיאמר כן בדברות הראשונות שנאמרו בשני שהיה המצוה הזאת כמו שצוה עניה במרה, ואין שלא נאמר כן בשני, מה יהיה פלוגתו לאמרו בערבות מואב, ועוד שאם אמר במצות השבת כאשר צוך ה' אלהיך הוזר למרה, לפי שבשבת ודיינים במרה ליפקוד, (אם כן) מה נאמר בדבור כבד את אביך ואת אמך כאשר צוה ה' אלהיך הלא נאמר שנעשו ג"כ במרה על כבוד אב ואם, הנה בחתת לא נמלא זה בדבריהם ז"ל, וכל זה ממה שיוכיח שאמר בשבת כאשר צוך ה' אלהיך (לא כן) מה נאמר בדבור כבד את אביך ואת אמך כאשר צוה ה' אלהיך לומר בדברות השניות כאשר צוך ה' אלהיך) אחרי שכלם נעשו שמה בראשונה, ולמה כתב משה אדוננו לומר כן במצות שבת, וכבוד אב ואם ולא בשאר הדברות כלם, אבל אמתת הענין לדעתי כך הוא, שג' דברים הראשונים, אנכי, ולא יהיה לך ולא תשא, כלו במשנה תורה בלי תוספת ובלי חסרון כמו שנזכרו בשני, וגם החמש הדברות האחרונות לא חרצה, ולא תנאף, ולא תגנוב, ולא תענה, אלא תחמוד, לא נמלא בהם תלוי עלמי, כי שוה ושקר דבר אחד הוא, (וכן) לא תתאוה ולא תחמוד, ואין בהם תוספת ולא חסרון מתנאי עלם, כאחמנם המלות שבשבת לא תלוי גדול, אלא זכר שם הטעם האמתי באותה מצוה, שהוא כי ששת ימים עשה ה', כמו שנזכר בדברות הראשונות, ומפני זה הוצרך אדוננו משה לומר במצות הזאת כאשר צוך ה' אלהיך, לפי שאותו הזמן הוא המשפט בראשית שבת לה' ויום מנוחה. הנה אם כן נגלל בדבור הזה לאומר כאשר צוך ה' אלהיך ובאומר ביום השביעי שבת לה' אלהיך, הסבה הזאת שנזכרה בדברות הראשונות מגדולת היום וקדושתו, ומפני זה אמר: תו"ל זכור ושמור בדבור אחד נאמרו, ר"ל שענינים ג', וכוותם ה', ואמנם הסבה הזאת כל' לפי הזה כולל בדבור אחד נאמרו, הפיר נאמר וזכרת

המחשבה ובעיון הקל, חכור חסדי השם עלינו, בהניחנו מתחת סבלות מצרים וכאלו הוא חסד בולל
א בדעת האמתי העיוני ותקון הענין הנשמי:

פרק לב דעות בני אדם בנבואה כדעותם בקדמות העולם וחדושו, אני רוצה בזה כי כמו שאלו שהתבאר אצלם מציאות השי"ת יש מהם שלשה דעות בקדמות העולם וחדושו כמו שבארנו

אפודי

פרק לא א בדעת האמתי העיוני. ר"ל שנדע ונקבע בנפשותינו חדוש העולם. ותקון הענין הנשמי. ר"ל תקון הגוף שיגוע שלא יקבת שבעה ימים לנוסיס במפורסמות ובהבלי העולם:

שם טוב

ועי"כ מחנכו מזכיריס בקדוש וכרון למעשה בראשית זכר ליציאת מצריס, ולמה שהעשה האמתי הוא העיוני נסיים מקדש השבת:

פרק לב דעות בני אדם בנבואה כדעותם בקדמות העולם וחדושו וכו'. אחר שהרב דבר והביא

אברבנאל

מופת על מציאות האל ועל אחדותו ועל הרחקת הגשמות בין שיהיה העולם מחודש או קדמון, וכי אלו השלשה דרושים יקריים ויקונלו בכל הדעות ואין בהן ספק, ואחר זה הכריע שהעולם מחודש כי הוא יסוד התורה כלה ומי שיאמין חלופו לא יאמין בתורת משה רבינו ע"ה, ובאחר בו כי היותו נלחי בעתיד, שאינו יסוד התורה שהעולם תפסד בעתיד כמו שחשבו קצת מהפתאים, וכי מה שיראה מלשון הנביאים שהעולם תפסד ושיעשה שמים חדשים וארץ חדשה ושהשמים יפסדו והארץ ג"כ כמו שאחר כי שמים כעשן נמלטו והארץ כבגד תבלה שהוא לשון גוזמה והשלגה ומשל לדברים אחרים, ואחר זה ביאר מעשה בראשית ביאור נאות אל טבע העולם המיוחד. עתה רצה הרב לבאר לנו מהות הנבואה וכי הנבואה תקריים בין שיהיה העולם מחודש או קדמון ואם העולם מחודש מקריים יותר, וכבר ידעת כי קצת מתמיני הקדמות אינם מתמיני בנבואה כלל. והנה אמר הרב כי דעות העולם בנבואה כדעות בקדמות העולם וחדושו שהם שלשה

כי עבד הייתם בארץ מצרים ר"ל שלא היית יכול לעשות שם, ויוציאך ה' אלהיך משם על כן צוך ה' אלהיך לעשות את יום השבת, ר"ל על כן צוה הקב"ה לך ולא לעבד אחר לעשות ולשמור את יום השבת. הנך רואה שבכתובים עצמם יאמתו דעת הרב המורה ופירושו, ואל זה כיוון באומר ואמנו בתורה שבשיחה והמנוחה לקבל בני הענינים, כי זה בלוי היה במשנה תורה בדברות הבנינות כמו שאכרתי. ואמנם בחלק כבד אמר ג"כ בארבר צוך ה' אלהיך, לפי שעם הוסיף מעשה אדוננו בענין הבכור, כי הנה בדברות הראשונות אמר בלבד למען יאריכון ימיך, ובדברות הבנינות הוסיף ולמען ייטב לך, כאלו אמר בכד אחר אחיך ואת אמך מאוהו שכר שלוח ה' אלהיך בשינוי, והוא למען יאריכון ימיך, כי זהו השכר שנזכר שם, וגם מפני דבר אחר שאינו מוסיף עתה והוא למען ייטב לך, אולם שכר אלון, והבטחה הזאת היא דבר אחר מחוצה מאריכות הימים, ושנינם שם בחלק יבבד אם אביו ואת אמו ויונסו כן ממיד, יוסיל לו אחר זקנתו שיכבדוהו בניו גם כן, וזהו אומר למען ייטב לך. הנה בהאחר לך מזה שכתב' בדברות שלא הוסיף ולא נרע אדוננו משה דבר מעצמו לא הוצרך לומר אחר צוך ה' אלהיך, אמנם בשני בדברות האלה ר"ל בדבור הבנים מפני הטעם אחר נרע בו, ובדבור בכוד אב ואם מפני הסכר אחר הוסיף בו, הוצרך לומר בשנים אלה כאחר צוך ה' אלהיך. וזה כלו ממה שיאמת דעת הרב ופירושו:

פרק לב דעות בני אדם בנבואה כו', רלתיה להעיר בערך הזה על ג' דברים, תחשב. א) למה לא היתה הרב רבר נדר הנבואה בזה הפי' בתחלת הדרוש כמו שעשו שאר המקוקים בספריהם ובתקיותיהם, הלא תראה בן סירא בספרו דקנון בערך ה' הביא נדר הנבואה, וכן עשה המדיני (ר"ל הרמב"ם) בתחלת הספר המדות שקודם הדברים הלא נתן נדר לעזר שהוא האומר אחר יתקור עליו בספר הזה, ולמה לא עשה כן הרב בענין הנבואה, ולהיה הנרבוני כתב בזה הנבואה יביאהו בתחלה ולא ביאר שיבחו. ב) נאמרו דעות בני אדם בנבואה בדעותם בקדמות העולם וחדושו, ומהו היחס והערך אחר מצא הרב לדעות הנבואה עם דעת הקדמות והחדוש, כאשר היה זה בלבד בהספרים שהזכרנו אלה שאם ואלה אלה בלבד, הנה הוא בלתי דמיון הלוש מחד. והנה יש לתמוה זה המאמר מהסלבה בענינים רבים יקריה מאד, כגון שלשת מלכי המציאות נבדלים, ונגנלים, והזוים נפסדים, וג' החכות אחרים ויעקב ויעקב, ושלשה הרועים, משה אהרן ומרים. ושלשת המחנות, והכסים לוחם וישראלים, ותורה נביאים וכתובים, ודברים רבים זולת אלה ולא ייתכן הרב הדעות הנבואה אל אחד מהם כי אם אל דעת הקדמות וחדושו. ג) נאומרו הדעות הראשון שהוא דעת המון בפתאים שיאמינו בנבואה ולקח המון אנשי תורתנו ע"ה ואמינוהו ואות שהע"ה יבחר מי שירצה מבני אדם ויעבדה בו הנבואה, ולמה יחס הדעת הזה אל המון הפתאים, ולא הוא אלא דעת נפסד ובלתי אמתי הנה ראוי שיאמר דעת הבוטים לו המשבשים לו כדומה מן שלשותם שיעלו על הפסד הדעות ובקרוהו לא שיקראם פתאים ואמון שהוא שם נאמר על קוצר הסבנה לא על שרעתה. ד) דעת הפילוסופים שזכר הרב שיראה ממנו הוא מוכרח מב' הדעות אחר קדמו, כי הוא יקבל נזרך הראון מהדעת הא' ויקבל נזרך הסכנה מהדעת הב', והיחס ל"ב הדעת הג' הנה מוכרח מעניהם, וכן הבינוהו סר' הבדלאי ובעל ספר המקריס ותכמים אחרים מבני עמנו ונמרו בפי הדעת הג' הזה אחר בו בחר הרב שהנבואה הנערך אל הבנות הנעניות ולמודיות ומפתח המקבל ואל הראון הלוקי מפתח המשפע יח', ולפי היה זה כן לחם יתם הרב הדעת הא' לפתאים והדעת הב' לפילוסופים ולא קראם פתאים, כי כל כת וכת מאלה הדעות הנה (ר"ל הוא מקוקר ההשבה) ואינה בשלמות ולמה אמר הרב שהדעת הג' הוא כמו זה הדעת הפילוסופי בעצמו אלא בדבר אחד, ולא אמר בזה בעודו אלא הדעת הב', בהיותו מוכרח מעניהם בדבר אמצעי, ויהיה ראוי שיאמר שהדעת הג' הוא דעת תורתנו ויהיה דתנו הוא מוכרח מב' דעות אלה כי יקבל הראון מהדעת הא' וההבנה מהדעת הב'. ה) הענינו עליה המפרשים כלם בזה המקום וכלם נתחלו נתחנו על דבור הרב למה עשה בזה דעת שלישי, ולמה נבדל מהדעת הפילוסופי בהיותו מחבשים מבלי נד ולא נמנא סתוק לא מן המורה ולא מן הנביאים ולא מן הבהובים אלא יחבשים עליו ולא יפורש על פי דרכו, כ"ש שאותם הבהובים שהבינו הרב לאמת זה הדעת הב' ממ"ש לבחון בו נייש ואתה תבקש לך גדולות, וממאמר גם נביאים לא מצאו חזון מה'. הנה הרב סתר דבריו ומקעקע הכל ושם תשובתו בלתו כאומרו ואשבר לנו לומר שהנבואה בתק ברוך היא גדולות הן גם נביאים לא מצאו חזון מה' לחיותם בגלות, כאלו יאמר שהיה כרוך אחר הבהבות ולכן לא נבא, וכן בגלות לא בתה נבואה מפני קוצר רוח ומענודה קשה שהוא ג"כ להעדר הכנה, ואם אחשב לפרש הבהובים בדרך הזה, אין לנו ראוי אף על הדעת הג' והוא המורה שאין לו מציאות בשני עצמו, ושהביאו הרב לחלוק בכוד לפרסום והוא לא כן ידמה ולבבו לא כן יחשוב, ומפו שהבינת כל זה בן בפפי הבהובים ואחוד בפירושם לזה המקום הלם הבינמו שזה נוסג מנסג הסבה הטבעיות. והנני מפרש הפרק ומתיר הבפקות. דעות בני אדם בנבואה כדעותם בקדמות העולם וחדושו. הנה ראה הרב לקדיים לגדר הנבואה ד' פרקים מפתח הבדת הלמוד, אין לפי שהיו בנבואה דעות חלוקות ולכן היה מן הראוי שיגיד הרב לא זה מהם המקובל אלנו כדי שלאותו הדעת אשר יבחר יהן הגדר הראוי אלינו כפי עניינו, כי אין יוגדר הדבר הזה עד שיעמד על מה מודה הרב. והנה גדר הרב שיזכור בפל"ו אינו מבטיח עם הדעת הראוי אחר זכר כאן, בעבור שאותו הגדר בנוי ומיוסד על הבהבה תמודיות כפי הבקל והבהבעות (ר"ל והבפעה) כפי הכח המדמה הן הנבואה. ומפני זה הוצרך הרב הראשונה לבניה דעות בני אדם בנבואה ולגלות דעתו בה, כדי שלא יגדר אותה על פי הדעת הזה אחר זכר, וזהו ענין פ"ב הזה. ולפי שהיה בו שהבנואה לא החזו בשום גד על בני אדם מבלתי הבנות בגדולות המדות והדעות, וכבר יפסק המבקש בזה ממעמד הר סיני שהגיעו כל ישראל למדרגת הנבואה, ולא היה מתן האפשר שהיו כלם מוכנים בחותו שלמות הגדול אחר זכר שהעתרך לנבואה, ויקשה ג"כ לזה מאותו הזהר שבא בהורה הנה אנכי שולח מלאך לפניך שמור מפניו ושמע בקולו שיורה שיראל כלו ראו המלאך ושמעו דבריו, כי הסרבה עם ישראל הנה יודר, כמו שיראה מעניהם, הנה בעבור זה הבדל הנה להניח אל"ג להביר הבפפ מדרגה אפלה לא הנואה גמורה, ולכן לא הוצרכו לגודל הבנות

הבנות

מורה נבוכים חלק שני פרק לב

שבארנו, כן הדעות בנבואה שלשה, ולא אפנה לדעת אפיקורוס שהוא לא יאמין מציאות אלוה כ"ש שלא יאמין נבואה, אמנם אכוין לזכרון דעות מאמין האל בנבואה:

הדעת הראשון והוא דעת הסוז הפתאים ממי שיאמין בנבואה וקצת עמי אנשי תורתנו גם כן יאמינהו, והוא שהשי"ת יבחר מי שירצה מבני אדם וישרה בו הנבואה וישלחהו, אין הפרש בין שיהיה האיש ההוא אצלם חפם או סכל רב השנים או צעיר השנים, אלא שהם יתנו בו קצת טוב ותקון מדות, כי בני אדם עד עתה לא אמרו שישרה השם שכינתו על אדם רע אלא כשיחזירהו למוטב תחלה לפי זה הדעת:

והדעת השני דעת הפילוסופים והוא שהנבואה שלמות אחד בטבע האדם, והשלמות ההוא לא יגיע לאיש

שם טוב

שלשה דשות, דעת אפלטון, ודעת אריסט"ו, שהם שני דעות, ודעת התורה, וכן הענין בנבואה שלשה דעות:

הדעת הראשון הוא דעת ההמון הפתאים, והם אשר יאמינו שהשם יתעלה יבחר מי שירצה מבני אדם וישרה בו הנבואה וישלחהו לאומה או לאומות אין הפרש

מלשה בין שיהיה האיש ההוא חכם או סכל רב השנים או צעיר השנים, אלא שהם יתנו קצת טוב ותקון המדות שבגבי אדם כי מעולם לא יאמרו שהשם ישרה שכינתו על אדם רע אלא כשיחזירהו למוטב:

הדעת השני הוא דעת הפילוסופים, הוא שהנבואה שלמות בטבע

אברבנאל

הכנות. והנה ג"כ פל"ד לחיר ספק הנה אנכי שולח מלאך לפניך, ולהודיע שאין הכוונה שהשם ירחו המלאך וישמעו דבריו, כי אם שילחו וישמעו דברי הנביא אשר יגיע אליו דבר המלאך. ואחר שבארקים אלו החיר לספקות הנה כדי שיתקיים דעתו שהנבואה תעורר אל ההכנות בהכרח רחה הגדול הגבוה, והקדיש לגדרם אל"ם לגאר ולהודיע שהגדל אשר נתן לנבואה, וכל אשר הדברים שיזכר בעניינה בשאר הספרים יכללו נבואת הנביאים כלם מזולת מרע"ה, כי הגדר הזה לא ידקר בנבואתו ולא בהכרחת הנבואה שזכר אח"כ, יען וכיון היה שם נביא נאמר על מרע"ה ועל אשר הנביאים בשתוף השם הנאמר ולכן א"ל שיכללם בדר ושנין אחד. ואחרי שזכר ההתרחה והמודעה הזאת באותו אליה הנה אחרינו גדר הנבואה בפל"ו, וזהו קשור הספרים וערכם. והוסרה בזה ההערה ג':

והנה אמר הרב שדעות בני אדם בנבואה כדעותם בעולם

ומדושו, לפי שאלו הדעות אשר אדם בנבואה כדעותם בקדמות מאותם הדעות אשר זכר בקדמות העולם ומדושו בפי"ג מזה החלק ומהייחסים אליהם, לפי שגם זכר הדעת הראשון לכל מי שיאמין מזה מרע"ם, והוא שהעולם בכללו הנה אלוה אחר הנעדר הנמור מבלתי שהיה הוא מזור ודבר מה ולא הכנה כלל לענין הבריאה, וכנגד הדעת הזה הראשון שזכר בחדוש, הנה הרב הדעת הראשון בנבואה, ולכן יחסו להמון אנשי תורתנו, והוא שהשי"ת יבחר מי שירצה מבני אדם ויעדה בם הנביאים, אין הפרש בהם בהכנה, אין הפרש שהיה הוא חכם או סכל, כי אלה הבדרו שהיה פועל הנבואה דבר נפשי בענין בריאת העולם, וכמו שהבריאה נעשית בראון הכוחות מבלי מוחר מוכן לקבלה, כך הנבואה תלתרך לראון הכוחות ית' מבלתי התכוננות המקבל, אם הוא מוכן אליה אם לא. והדעת הב' שזכר הרב שמה (המחדוש) הוא דעת אריסטוטלים שלא יתהווה דבר מלא דבר כי אם מהבר יהוא ומוכן להיות, והאין בעולם כי אם המנהג הטבעי. והדעת הזה כמו שיכחיש הבריאה הכוללת כך יכחיש מעשה הנסים והנפלאות, וכנגד הדעת הזה בקדמות הבינו הרב הגה הנבואה דעת הב' לפילוסופים. והוא שהנבואה שלמות בטבע האדם לא שתהיה דבר נפשי כי אם טבעי, ולכן הביע כפי הכנת המקבל. הנה א"ל הדעת הזה הנבואה מחייחם ומשבר מאותו דעת אשר זכר בקדמות. ואמנם הדעת האחר שזכר שמה, הוא דעת אפלטון, והוא שהשם יחברך ברא העולם אבל לא מלא דבר כי אם מחמר קדמון בקדמות בהאלוה, והבורא יחברך הוא הבא מציאותו, והוא כחומר ביד הסיור אשר יבראנו מה שירצה פעם ישיר ממנו שמים וארץ ופעם ישיר ממנו זולת זה. וכנגד אותו הדעת אפלטוני בחדוש העולם, הביא הרב הדעת הג' אשר נחר בו בנבואה שלא תחול (בו) זולת הכנה, כמו (שעד) שלדעת אפלטון לא היתה בריאה כי אם מחומר קדום, והבראנו האלהי תעלי הבראתי כאן שיראנו בענין הבריאה. הנה ביאורתי לשלשת דעות בני אדם בנבואה, כל אחרי הודאתם המציאותם הם בנגד דעותם בקדמות העולם וחדושו, כי היו דעות הנבואה מסתעפים מדעת הקדמות והחדוש באותו האופן אשר זכרתי. והוסרה זה ההערה הב'. הדעת הראשון כו', ראוי שתדע שהדעת הא' הזה יסודו הוא שהנבואה היא דבר נפשי ובכחי ומפעל הסבה הראשונה ית', ומפני זה אין ראוי שנשים בה תנאי מהכנת המקבל, כי הפעולות האלהיות ומעשה הנסים לא יעמוד מפני חסרון המקבל. אלא נאמר שהי' מעה מעה מוכן להשפיע לנחש כשהסכו על דרך הפלא, אבל מי שברא העולם והטביע המנהג הטבעי על מה שהוא עליו בפי ראונו הפעוה, הוא

הכנות. ולכיא ג"כ פל"ד לחיר ספק הנה אנכי שולח מלאך לפניך, ולהודיע שאין הכוונה שהשם ירחו המלאך וישמעו דבריו, כי אם שילחו וישמעו דברי הנביא אשר יגיע אליו דבר המלאך. ואחר שבארקים אלו החיר לספקות הנה כדי שיתקיים דעתו שהנבואה תעורר אל ההכנות בהכרח רחה הגדול הגבוה, והקדיש לגדרם אל"ם לגאר ולהודיע שהגדל אשר נתן לנבואה, וכל אשר הדברים שיזכר בעניינה בשאר הספרים יכללו נבואת הנביאים כלם מזולת מרע"ה, כי הגדר הזה לא ידקר בנבואתו ולא בהכרחת הנבואה שזכר אח"כ, יען וכיון היה שם נביא נאמר על מרע"ם ועל אשר הנביאים בשתוף השם הנאמר ולכן א"ל שיכללם בדר ושנין אחד. ואחרי שזכר ההתרחה והמודעה הזאת באותו אליה הנה אחרינו גדר הנבואה בפל"ו, וזהו קשור הספרים וערכם. והוסרה בזה ההערה ג':

והנה אמר הרב שדעות בני אדם בנבואה כדעותם בעולם

ומדושו, לפי שאלו הדעות אשר אדם בנבואה כדעותם בקדמות העולם מאותם הדעות אשר זכר בקדמות העולם ומדושו בפי"ג מזה החלק ומהייחסים אליהם, לפי שגם זכר הדעת הראשון לכל מי שיאמין מזה מרע"ם, והוא שהעולם בכללו הנה אלוה אחר הנעדר הנמור מבלתי שהיה הוא מזור ודבר מה ולא הכנה כלל לענין הבריאה, וכנגד הדעת הזה הראשון שזכר בחדוש, הנה הרב הדעת הראשון בנבואה, ולכן יחסו להמון אנשי תורתנו, והוא שהשי"ת יבחר מי שירצה מבני אדם ויעדה בם הנביאים, אין הפרש בהם בהכנה, אין הפרש שהיה הוא חכם או סכל, כי אלה הבדרו שהיה פועל הנבואה דבר נפשי בענין הבריאה העולם, וכמו שהבריאה נעשית בראון הכוחות מבלי מוחר מוכן לקבלה, כך הנבואה תלתרך לראון הכוחות ית' מבלתי התכוננות המקבל, אם הוא מוכן אליה אם לא. והדעת הב' שזכר הרב שמה (המחדוש) הוא דעת אריסטוטלים שלא יתהווה דבר מלא דבר כי אם מהבר יהוא ומוכן להיות, והאין בעולם כי אם המנהג הטבעי. והדעת הזה כמו שיכחיש הבריאה הכוללת כך יכחיש מעשה הנסים והנפלאות, וכנגד הדעת הזה בקדמות הבינו הרב הגה הנבואה דעת הב' לפילוסופים. והוא שהנבואה שלמות בטבע האדם לא שתהיה דבר נפשי כי אם טבעי, ולכן הביע כפי הכנת המקבל. הנה א"ל הדעת הזה הנבואה מחייחם ומשבר מאותו דעת אשר זכר בקדמות. ואמנם הדעת האחר שזכר שמה, הוא דעת אפלטון, והוא שהשם יחברך ברא העולם אבל לא מלא דבר כי אם מחמר קדמון בקדמות בהאלוה, והבורא יחברך הוא הבא מציאותו, והוא כחומר ביד הסיור אשר יבראנו מה שירצה פעם ישיר ממנו שמים וארץ ופעם ישיר ממנו זולת זה. וכנגד אותו הדעת אפלטוני בחדוש העולם, הביא הרב הדעת הג' אשר נחר בו בנבואה שלא תחול (בו) זולת הכנה, כמו (שעד) שלדעת אפלטון לא היתה בריאה כי אם מחומר קדום, והבראנו האלהי תעלי הבראתי כאן שיראנו בענין הבריאה. הנה ביאורתי לשלשת דעות בני אדם בנבואה, כל אחרי הודאתם המציאותם הם בנגד דעותם בקדמות העולם וחדושו, כי היו דעות הנבואה מסתעפים מדעת הקדמות והחדוש באותו האופן אשר זכרתי. והוסרה זה ההערה הב'. הדעת הראשון כו', ראוי שתדע שהדעת הא' הזה יסודו הוא שהנבואה היא דבר נפשי ובכחי ומפעל הסבה הראשונה ית', ומפני זה אין ראוי שנשים בה תנאי מהכנת המקבל, כי הפעולות האלהיות ומעשה הנסים לא יעמוד מפני חסרון המקבל. אלא נאמר שהי' מעה מעה מוכן להשפיע לנחש כשהסכו על דרך הפלא, אבל מי שברא העולם והטביע המנהג הטבעי על מה שהוא עליו בפי ראונו הפעוה, הוא

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

לאיש מבני אדם אלא אחר למוד יוציא מה שבכח המין לפעל, אם לא ימנע מזה מונע מזגי או סבה אחת מחוץ, כמשפט כל שלמות שאפשר מציאותו במין אחד, כי לא יתכן מציאות השלמות ההוא עד תכליתו וסופו בכל איש מאישי המין ההוא אבל באיש אחד, וא"א מבלתי זה בהכרח, ואם היה השלמות ההוא ממה שיצטרך בהנעתו למוציא, אי אפשר מבלתי מוציא, ולפי זה הדעת א"א שינבא סכל, ולא יהיה האדם מלין בלתי גביא ומשכים נביא כמו שימצא מציאה, אבל הענין כן, והוא שהאיש המעולה השלם כשכליותיו ובמדותיו, כשיהיה המדמה על מה שאפשר להיות מן השלמות, ויזמין עצמו ההזמנה ההיא אשר תשמענה, הוא יתנבא בהכרח, שזה השלמות הוא לנו בטבע, (ח) ולא יתכן לפי זה הדעת שיהיה איש ראוי לנבואה ויכין עצמו לה ולא יתנבא, כמו שא"א שיזון איש בריא המזג במזון טוב ולא יולד מן המזון ההוא דם טוב ומה שדומה לזה:

והדעת השלישי והוא דעת תורתנו ויסוד דתנו הוא כמו זה הדעת הפילוסופי בעצמו, אלא בדבר אחר

שם טוב

בטבע האדם שאינו נמשך אחר רצון האלהי, והשלמות ההוא לא יגיע למיני מבני אדם בעבור תקון המדות כמו שיחשבו הסכליים אלא אחר למוד יוצא מן הכח אל הפועל, כי אין הנבואה שורה אלא על חכם אם לא ימנע מזה סבה מזגית או סבה מחוץ, כי האדם כבר יהיה חכם ולא יהיה מוכן כפי מזגו להיות נביא כי הכח המדמה יהיה בו חלש או בעבור שיהיה רע המזג עם חולאים רעים ואחמיים אשר מעיקים להדבק בשכל הפועל בעבור סבות מונעות כן יהיה הנבואה, וזהו אמרו כמשפט כל שלמות שאפשר מציאותו במין אחד מה שלא יתכן מציאות השלמות ההוא עד תכליתו וסופו בכל איש מאישי המין, כי המין האנושי אפשר שרבים מאישי המין לא יגאו חכמים ונדיקים, אבל הכפך אי אפשר מבלי שימצא באיש אחד ואם לא היה אפשרי ואפשר זה בהכרח, ואם היה השלמות ההוא ממה שיצטרך בהנעתו למוציא אי אפשר מבלי מוציא. ולפי זה הדעת אי אפשר שינבא הסכל כי לא יהיה האדם

קרשקש

פרק לב (ח) ולא יתכן לפי זה הדעת שיהיה איש ראוי לנבואה ויכין עצמו לה ולא יתנבא, אם הענין כן כמו שהניחו הפילוסופי' שהנבואה טבעית אחר שהפילוסופים הגיעו אל החשיבו' זאל השלמות הגדול כשלמות הדברי ובמדות וחסידות וא"א שלא היו בהם רבים שהיה להם שלמות הכח המדמה עם המעלות הנזכרות ולא מצאנו אחד מהם שהיה נבואה ולא שיתפאר בה ואם היה ממה שבטבע היה אריסט"ו ראוי לנבואה להפלגת

מלין בלתי נביא ומשכים נביא כמו שא"א שילין סכל ויסכים חכם כמו שימצא מציאה, אבל ענין הנבואה היא כן לפי דעת הפילוסופים שצריך שיהיה איש מעולה שלם במדותיו ושיהיה חכם ויהיה כחו המדמה מה שאפשר להיות מן השלמות ויבדל מבני אדם ההולכים בחשך באופן שלא יהיה לו תשוקה לא דמיונית ולא גשמית ויעיין במלכות שמים ואחרי, אז רוח הקדש לובשתו ודבק עם השכליים ואז יתנבא בהכרח, שזה השלמות הוא לנו בטבע, כי אין כילות שם, כ"א יתלא בכאן אשר מוכנת להתעבר ואיש השוכב עמה זרעו נאות יחוייב שהאשה תתעבר כמו שאמרו הצריכו להקב"ה לצייר צורת ממזרים, כן יחוייב בזה השלמות הנבואי, כ"א יהיה האדם מוכן אי אפשר שלא יתנבא כמו שאי אפשר שיהיה נזון איש בריא המזג במזון טוב ולא יולד מן המזון ההוא דם טוב ומה שדומה לזה:

הדעת השלישי הוא דעת תורתנו ויסוד דתנו הוא כמו הדעת

אברבנאל

שזה הנ' יסודו הוא שהנבואה הוא שלמות שבעי אפשרי בתוך האדם ובטבעו, ולכן מקר הפילוסוף עליה במאמר שני מזה ומומה אחר לו, וכלל במאמרו האלוה והקדם והנבואה, שלפי דעתו היו ממיין אחד ויתחלפו בחלות ויתר, ולהיות הנבואה לדעתו שלמות שבעי נזר שהגיע לאדם כמו שיגיעו שארות הטבעיות כלם, ר"ל בהיות המקבל מוכן אליהם, וזהו אמרו והשלמות ההוא לא יגיע אלא אחר דמוד ויגיע מה שבכח המין לפעל, כי אם לא היתה הנבואה בכח המין האנושי והאפשרית אליו כפי טבעו, לא היה מגיע אליה אחד מבני אדם, כי השלמות הטבעי

הוצא לפעל כבר קרה לו בכח והאפשרות בהכרח, ואם אינו יוצא ממוד ומבע משאם מונע מזגיי, ר"ל שהיה מזגו הטבעי בלתי מוכן אליו, או שהיה אחרת מחוץ כאלו מתאחר צרות הזמן ושאר הרעות המונעות בין בני אדם, כי לא יתכן שימצא השלמות באפשרי במין עד תכליתו וסופו בכל אישי המין, והנה אמר זה לפי שהשכל במעשי ובעיוני ובדבקות שהיא הנבואה יחשוב הפילוסוף שכלו דבר אחד, ר"ל שהוא שלמות השכל האנושי, ויש אדם שיגיע אל חלק קטן ממנו בידיעת הדברים המעשיים, ויש מי שיגיע אל חלק יותר גדול ממנו והוא בדברים העיוניים, ויש מי שיגיע למעלה העליונה מהשלמות הזאת שהיא הנבואה. הנה א"כ לא יצאלא אישה מהאנשים שלא יצאלא בו דבר מה משלמות השכל אם מעט ואם הרבה, אחרי שהוא נגד האדם ואורחו, אבל השלמות הזאת עד הכליתו וסופו לא יצאלא בכל אישי המין, כי אינם במזג אחד ובהכנה אחת, ואיך יגיעו למעלה אחת מן השלמות, אבל כפי שקצי הפילוסוף יתחייב שהשלמות הזאת העליון יצאלא לאחת באישי אחד מהמין, וזהו אומר ואי אפשר מבלתי זה בהכרח, ר"ל שיצאלא השלמות הזאת עד תכליתו וסופו באישי אם, כי אם לא היה כן הנה יהיה זה ממנו, כי איך יצאלא הטבע בהמציאו בזמן מן הזמנים אם הוא אי אפשר במינו, ואמר שהשלמות הזאת כפי מדרגותיו אם יצטרך בהנעתו אל מוציא ומזיאהו, ומהכח אל הפעל אי אפשר מבלתי המוציא הזאת, ולכן היה בלתי אפשר כפי הדעת הזה שיגבא השכל, לפי שהשלמות הנבואיי הוא הכלים השלמיות וזולתם, ואיך יגיע האדם אליו אם לא עבר הראשונה במדרגות הראשונות והשלמיות שהיא החכמה. ואמנם אמרו עוד ולא יהיה האדם מלין בלתי נביא ויקום נביא ירצה זר וקשה, כי אם היה שלמות הנבואה מגיע אחרי הכמות בשאר הטורות הטבעיות, והיה שכבר התבאר שהשכנות יהיו בזמן והזהרה בהם, מי יהיה ר"ל המונע שהאדם יכין עצמו לנבואה זמן רב והזהרה והשלמות הזאת יגיע אליו פתע פתאום, והיה ר"ל לן בלתי נביא ומשכים נביא. אבל נזרה זה המאחר הנה הוא כמו שיאמר אחרינו כמו שימצא מציאה ר"ל שהאדם המוצא מציאה פעם בחוץ בתוך פעם בהתוכות לא היה מכוון אליה ולא הכין עצמו לקבעתה, ומע"ש בפרק חלק אלשם דברים נאים בהיות הדעת מציאה ונתן ומלך המשיח שיבא במהרה בימינו, לפי שהמציאה תבא בהיותה הדעת מבלי הכנה והזמנה שיזמן האדם אליה ובלא תקוה אלנו. ואמר אלא, יהיה נזה הדרך האדם לן בלתי נביא ומשכים נביא כי אם הכין עצמו ימים רבים להגיע אל השלמות ההוא ותקוה ויצפה הנעתו ובאותה הזמנה והכנה הגיע אליו. וזה שאמר הרב אבל הענין כן בשאים המעולה הטבע בשכליותיו ומדותיו וזהו בלימוד אם בעיוניות ואם המעשיות ובשיתחבר לזה שמתחלת בריאתו היה כחו המדמה בשלמות אשר ראוי לקבל זאת המעלה, ועם זה יזמין עצמו אל הנבואה והזמנה אשר הזמנה, ובהזמנה הזאת הטוטע מתחבת הנעיו ודמיונו בהשגת הדברים הבאים הנכספים אליו, כאשר יתחבר זה כלו ר"ל המדות והדעות מצאתם אל שלמות והשלמות הזאת המדמה בטבעו מצאתם בראיה והזמנה הזאת שוטעת מתחבת הנעיו, הנה אז יתנבא בהכרח לפי שזה השלמות ר"ל הנבואיי הוא לנו בטבע ואי אפשר שימצאנו מבלתי הכנתו הבהכרחיות, ולא שימצאנו המה בשלמותם מבלתי שהוא ימצא, כמו שא"ש איזון איש בריא המזג מזון טוב ולא יולד ממזון ההוא דם טוב: זה הדעת הג' הוא דעת תורתנו כו'. דעת הרב אשר כתר בו הוא שהנבואה שלמות הנעיי לאדם

וכמו

מורה נבוכים חלק שני פרק לב

אחר, וזה שאנחנו נאמין שהראוי לנבואה המכין עצמו לה, אפשר שלא יתנבא וזה ברצון אלהי. א וזה אצלי הוא כדמות הנפלאות כלם ונמשך כמנהגם, שהענין הטבעי שכל מי שהוא ראוי לפי בריאתו ויתלמד לפי גדולו ולמודו שיתנבא, (ב) והנמנע מזה אמנם הוא כמי שנמנע מהניע ידו כירבעם, או נמנע הראות כמחנה מלך ארם בענין אלישע. אמנם היות יסודנו ההכנה והשלמות במדות ובדבריות עכ"פ, הוא אמרם אין הנבואה שורה אלא על חכם גבור ועשיר, וכבר בארנו זה בפי' המשנה ובחבור הגדול, והגדתי בהיות בני הנביאים מתעסקים תמיד בהכנה, אבל היות המכין עצמו נמנע ולא יבא, הנה

שם טוב

הדעת הפילוסופי בעצמו ולא יחלף אלא בדבר אחד, וזה שאמתתו נאמין שהראוי לנבואה ומכין עצמו אפשר שלא יתנבא, וזהו הרצון האלהי אשר אמתו מאמינים כי הדבריים נמשכים ברצונו ואינם ע"ל החיוב כמו שמאמינים הפילוסופים, ולכן דבר הרב בחדוש קודם שידבר בנבואה, והנה מי שיאמין הקדמות לא יאמין בנפלאות ולכן היתה הנבואה כדמות הנפלאות כלם כי הנפלאות לא יאמינו בדרך טבע אבל כפי הרצון האלהי, ומדרך הטבע היה שיתנבא כל מי שהוא מוכן להתנבאות אבל כפי רצון האלהי לא יתנבא, כי הענין הטבעי הוא שכל מי שהוא ראוי לפי בריאותו ויתלמד לפי גדולו ולמודו שיתנבא, והנמנע מזה הוא כמו שנמנע מהניע ידו כירבעם או נמנע הראות במחנה מלך ארם בענין אלישע: אמנם היות יסודנו ההכנה והשלמות במדות ובדבריות הוא אמרם אין הנבואה שורה אלא על חכם גבור ועשיר, וכבר התבאר שבני הנביאים מתעסקים תמיד בהכנה כי אפשר בלתי שיהי' האדם מוכן לנבואה, אבל היות המכין עצמו נמנע ולא

אברבנאל

וכמו שמראה מדברין בפרקים רבים אחר זה. ולכן אמר שהוא כמו הדעת הפילוסופי בעצמו ר"ל שהנבואה שלמות טבעי, ולכן תערך אל הסכמה בהכרח אם לא שהוסיף עוד דבר מ', והוא ענין הרצון שיזכור. ולכן אמר שיהי הדעת הפילוסופי בזה דעת תורתנו ויסוד דתנו. כי הנה אמר דעת תורתנו על היות הסכנה הכרחית בנבואה, ואמר יסוד דתנו כנגד ענין הרצון אשר יזכור שהוא יסוד גדול בענין הדת. הו אמר דעת תורתנו על ענין הרצון, ויסוד דתנו על זוכר הסכנה, ולאחר שהדע שהדעת הזה אינו מורכב משתי הדעות הראשונים, ולא יאמר הרב שמציאות הנבואה תערך אל הסכנות ואל הרצון שהאלהי כמו שחשבו החכמים שבאלו אחריו ושהו מימיו, לפי שהרב יחשוב באמת שהנביא דבר טבעי ואין הרצון האלהי הנאי במציאותה, כי הדבריים הטבעיים נוהגים כמנהגיהם, ואין בזה ענין רצון, ולכן לא אמר הרב שהיה הדעת הזה מורכב משתי דעות הראשונים, כי הוא לא יקח מהדעת הראשון כלל, אז מהיות הסולם הנבואה הסכנה הראשונה בלבד, ולא מהיות מכח הנפלאות ולא בהיות הנבואה תערך מבלי הסכנת נפש, כי כל זה הוא שחיות וקורה אצלו, ולא יסכים דעתו בדעת הראשון כלל, כי אם בדעת השני הפילוסופי, ולכן אמר שהדעת הג' הוא כמו זה הדעת הפילוסופי בעצמו, אלא בדבר ר', והוא שאמתנו כפי הדבריים נאמין שם (ר"ל שמי שהוא) ראוי לנבואה המכין עצמו אליה פעמים לא יגיע הרצון האלהי, והנה אם כן הרצון אינו תנאי הכרחי במציאות הנבואה, אבל הוא תנאי הכרחי בהעדר הנבואה שהמוכן אליה, וז"ל שהוא אצלו כדמות הנפלאות ומנהג המנהג, לא שהביא מציאות הנבואה כדמות הנפלאות, כי כמו שהדבר הטבעי במציאותו לא יצטרך לרצון האלהי, כי עולם המנהג נוהג, אבל שניי המנהג הטבעי הוא משבע הסלה, והוא משלח הרצון האלהי, ככה מציאות הנבואה היא מזה שנטבעה הדעת הפילוסוף אבל המנבואה הוא הרצון האלהי והוא הסלה, וזהו שאמר שהענין הטבעי הוא כי כל מי שראוי לפי בריאתו בהתלמד לפי גדולו ולמודו שיתנבא, זהו מציאות הנבואה, שהוא דבר טבעי, והנמנע מזה ר"ל הנמנע מציאות הנבואה מהמוכן אליה, אמנם אם נמנע מהניע ידו כירבעם, או נמנע הראות במחנה מלך ארם בענין אלישע, ר"ל שהנועת יד ירבעם בבריאתו הוא ממה שנטבעה אין בו יד בלא ולא מפועל הרצון האלהי, וכן הראות מחנה ארם אם היה הענין בריא היה דבר טבעי לא בשיי ואינו מפועל הרצון האלהי הפרטי, אמנם מה שנמנע מירבעם שלא יוכל להניע ידו, או נמנע למחנה ארם שלא יראו את אלישע ואת שומרון, ההמנעות הזה היה מפועל הנס ומשלח הרצון. הנה התבאר מזה שהדעת הפילוסופי שזכר הרב הנה במציאות הנבואה הוא דעת הפילוסופי בעצמו מבלי הוספת והסרון כי לא יוסיף מנאי הרצון כלל. אמנם הענין המנעות הנבואה מהמוכן אליה ישים מנאי הרצון וחזו מה שיוסיף על הפילוסוף לא דבר אחר: אמנם היות יסודנו ההכנה והשלמות כו'. מזה יכריע הרב הנה הדעת הזה הג' בני תלוין, על פי התורה אם לא זוכר הסכנה בחדות ובשלמות שהכריעו ממה שאמרנו מז"ל (נדרים נ"ח ע"א) אין הנבואה שורה אלא על חכם גבור ועשיר, כי כאומרם חכם בהיות העיוניות, ומ"ש גבור ועשיר הענין על החדות, ולכן היו בני הנביאים מתעסקים תמיד בהכנה, וזהו מה שנאמר בהם פעמים רבות מתנבאים, שאין הכוונה בו בהיו נביאים כי אם שהיו מכינים עצמם לנבואה, ולזה אמר מהנבאים מהמתפללים. והנה נמתאר מזה שהמנעת הרב לא מזכר דבר מהיותה, אולי יתחזק מזה על שלמות הדעות, וגבור על שלמות החדות, שהוא עשיר בכסף לו מתפקר ומתמר בתלקו. ואמר שהכריע ענין הרצון כהמנעות הנבואה, והוא אומר אבל הוא

אפודי

פרק לב א וזה אצלי הוא כדמות הנפלאות כלם. ר"ל דעת מורתנו בענין הנבואה הוא בענין כדעת הפילוסופים, מצולת שאנו סובלים שאפשר שהראוי לנבואה אפשר שלא יתנבא, וזה יהיה פלא כדמות שאר הפלאים כי לפי הענין הטבעי היה מן המחוייב שיתנבא. וזה יש מקום עיון מה הכריח הרב להאמין זה הדעת, כי הפסוקים אינם מורים זה הדעת כלל בשום מקום, כי אותו הפסוק שהביא הרב ואתה תנקש לך גדולות אל תנקש, בכר כתב הרב ז"ל הסמוכה בגדו באמרו ואפשר לנו לומר שהנבואה נחק ברוך גדולות, ולא שאפשר שברוך לא היה ראוי לנבואה, אם מפני שלא הגיע לשלמות הלמוד הקודם לנבואה, ואם מפני שלא היה לו הכנה מזגית ושלמות הכח המדמה, ואם כן אחר שהפסוקים אינם מכריחים להאמין זה הדעת מה הביא הרב לעשות דעת ג' בזה מלין בו רמז מהפסוקים ובדברי רז"ל, ויש שלא יראה שהכרחנו הכרח הפילוסוף במוחלט שם זה החלוף ואם אינו כן כפי האמתות, כי אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה ובריה ואחר

קרשקש

עיונו וגודל שלמותו וכן רבים מהם: (ב) והנמנע מזה אמנם הוא כמו שנמנע מהניע ידו בירבעם או נמנע הראות במחנה מלך ארם בענין אלישע. הורנו הרב השלם שהנבואה תצטרך לשלמות המדמה ולשלמות הדברי בלבור ולשכלות המדות וכאשר הגיע לו ענין טבעי הוא שינבא אמנם השם טונעו מזה לפי רצונו, ואמר שהוא מכת הנפלאות ושם המשיל בענין יד ירבעם ודומה לו אשר הענין טבעי שיניע ידו בבחירתו והשם מנעו, והנה זה היה על צד העונש בעבור שהשב להודיע לנביא, אמנם מי שיש לו שלמות הכח המדמה ושם השתדלותו בלמוד ובמדות הטובות אשר הם הכנות בהצעות למעלות הדבריות והכין עצמו לדרוש את ה' ולהתקרב אליו ולהשיג אמתת מציאותו כפי היכולת, ואין ספק כשיגיע למעלת הנבואה הוא יותר קרוב ויותר דבק בשם וידע מאמתות המציאות ומאמתת מציאות הבורא ית' יותר ויותר ממי שאינו נביא, כמו שאמר הרב בפ' ל"ד ודע כי הנביאים האמתיים ישיגו השגות עיוניות לא יוכל אדם לדעת הסבות אשר יתחייב ממנו הידיעה ההיא, ואחר שהענין כן (שאין) הנביא יותר נכבד ויותר מעולה שיודע מסודות המציאות ומשיג השם יתעלה השגה אמתית יותר ממי שאינו נביא, והנבואה טבעית לכל מוכן ומזומן לה, איך יבא זה מלפניו ויסגע שוב מבעליו הלא ההתקרבות וההתדבקות בו הוא המבוקש ממנו כמו שאמר כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי, ואמר ובו תדבק ההתדבקות האפשר לפי טבע שכלו:

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח * www.daat.ac.il

הנה תדע זה מענין ברוך בן נריה שהוא הלך אחרי ירמיהו והכינו ולמדו, והיה מקוה להתנבא ונמנע, כמ"ש יעצתי באנתתי ומנוחה לא מצאתי, ונאמר לו ע"י ירמיה כה אמר ה' כה תאמר אליו, ואתה תבקש לך גדולות אל תבקש, ואפשר לנו לומר שזה באור שהנבואה בחק ברוך גדולות, וכן יאמר שאמרו גם נביאיה לא מצאו חזון מה', מפני היותם בגלות כמו שנבאר (פרק ל"ו מזה החלק), אלא שנמצא כתובים רבים, מהם כתובי הספרים ומהם דברי חכמים כלם הולכים על זה היסוד, והוא שהשם יביא להנבא מי שירצה מתי שירצה, אמנם לשלם המעולה בתכלית, אבל הפתיים מעמי הארץ א"א זה אצלנו

אפודי

ואחר שהוא ראוי לנבואה מלד למודו ומלד הכנתו המזגית ולא יגבא הנה תדע זה מענין ברוך בן נריה שהוא הלך אחר ירמיהו ולמדו והכינו ראוי לנבואה ונמנע כמ"ש

שם טוב

יעצתי באנתתי ומנוחה לא מצאתי, ונאמר לו ע"י ירמיה כה אמר ה' כה תאמר אליו כו' ואתה תבקש לך גדולות אל תבקש, ואפשר לומר בעבור שהיה בלתי מוכן אם תפני אלא הגיע לשלמות הלמוד הקודם לנבואה ואם תפני אלא היה לו הכנה מזגית בשלמות הכח המדמה, או בעבור סבות אחרות מחוץ מדאגה וענן כמ"ש גם נביאיה לא מצאו חזון מה' מפני היותם בגלות, ואמנם אמרנו שהנבואה לא יחול אלא ברצון אלהי אף שיהיה אדם מוכן לא בעבור זאת הראיה שאמרנו אלא בעבור שנמצא כתובים רבים מהם כתובים בספרים ומהם דברי החכמים כלם הולכים על זה היסוד, והוא שהשם יביא להתנבא מי שירצה מתי שירצה אמנם לשלם המעולה בתכלית יחול נבואתו עליו, כי זהו הרצון לפנינו שהיה המעולה בשלמות יחול הנבואה עליו והבן זה. ורבים הקשו אחר שהפסוקים אינם מכריחים זה הדעת, ר"ל שהנביא אף שיהיה מוכן לא יתנבא אלא ברצון אלהי, ולא בדברי חכמים, כי כבר אמרו אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה וברייה, מי הביאם לרב לזה הדעת, ואמרו כי זה נוהג כפי הסכה הטבעית, כדי שלא יהיה סברתנו כסברת הפילוסופים כמוחלט ואם אינו כפי האמת, ועוד הקשו אם יש לרב כתובים אחרים מעידים על שאין הנבואה שורה אלא ברצון אלהי למה לא הביאם כמו שהביא הפסוק בברוך בן נריה שהוא מסופק, אלא הוא תה שאמרו שזה נוהג כפי הסכה הטבעית, כי האמת הוא כי אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה וברייה ואחר שהוא ראוי הכנתו וראוי מלד למודו ומלד מעלות המדות תבואתו הנבואה בלי ספק. אבל הפתאים מעמי הארץ אי אפשר שיתנבא אחר

אברבנאל

ממכין עצמו ומנע ולא יגבא הנה תדע זה מענין ברוך בן נריה שהלך אחרי ירמיהו ולמדו והכינו, ר"ל למדו במדות ובדעות, והכינו בשופטות המתבבר, והיה מקוה להתנבאות ולא היתה תקנה הזאת אלוו כי אם בכיוונו משער שלמות הכח המדמה מתחלת הילדות, ועם כל הכהכנות האלה נמנעה הנבואה ממנו, כמ"ש יגעתי באנתתי ומנוחה לא מצאתי עד שאמר לו ירמיהו (מפי הקב"ה) על זה אתה תבקש לך גדולות אל תבקש, וזה ממש שיורה שנמנעה ממנו הנבואה מפאת הרצון האלהי בהיותו מוכן אליה: ואפשר לנו לומר כזה שהנבואה בחק ברוך היא גדולות, הנה המפרשים כלם הבינו מהשון הזה שהרב היה מקפקף בנינו ויסודו ושורר דבריו לאמור שמה שבי' בהכתובים אשר זכר אינו הכרחי, כי אפשר הוא שיסודבו בחושן אחר שלא יורו על הדעת הזה. ולפי שהם לא ידעו לסוף כוונת הרב, כי אין יעלה על הדעת שיאמר דבר והסכו הוך כדי דבור. ואם אמר שהאמר הראשון כדי לחלוק כבוד לפרסום, אם הושיל לו אחרי שעוד מלחת בפומיה חזר ממנה וסכל את ידיו. אבל פירושו ועניין המאמר הוא שיאמר הרב הזה אשר היה לנו לומר בהנבואה בחק ברוך היא גדולות ושיתחייב מזה שלא נבא לחסרון הסכנה לא מפאת הרצון האלהי, וכן אפשר לפרש גם שיאיה לא מצאו חזון מה' (איכה ב' ט') שהוא מפני היותם בגלות ועצמן הגלות ואם אותם עצלות. הנה בבר היה לנו לפרש הפסוקים האלה על הדרך הכנה, אלא שנמצאו כתובים רבים וכו'. ר"ל אלא שלא נוכל לעשות זה הפירוש ולא נוציל בו דבר לפי שנמצא ראיות רבות אחרות מדברי סדרי הקודש ומדברי חז"ל שכלם הולכים על זה היסוד, והוא ענין הרצון שזכר, ובהיות הדבר מבואר מפי כתובים ומדבריהם ז"ל אין ראוי שנבטש אמתת הכתובים ונעקדל לפרשם בדרך אחר הזה אחרי היותו בעצמו לא נוכל לבהיותו. והנה הפסוקים שמצא הרב מורים על ענין הרצון הם רבים, כי הנה הלוצנו מרע"ה אמר ומי יתן כל עם ה' נביאים כי יתן ה' את רוחו עליהם (במדבר י"ח י"ט) כאלו אמר שהדבר תלוי ברצונו, ואמרו בשנים אקנים ויתנבאו ולא יספו (שם י"ח כ"ה), ואם היו בלתי מוכנים איך זכו לנבואה. ואם זכו אליה מפאת הכנתם לזה לא יספו להתנבאות אבל אם לא שלא רצה הבורא. וכן אמר הנביא ה' אלהים דבר מי לא יגבא (עמוס ג' ח'), ואמר ודברתי אל הנביאים ואנכי חזון הרביתי (הושע י"ב י"א), ר"ל שרבוי הנבואות ומעוצן היה מפאת הרצון האלהי לא מפני הכנת הנביאים, ועמוס אמר לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי כי נוקד אנכי ובולס שקמים ויקחני ה' מאחרי הצאן, ואין זה כי אם להודיע שלא היה מסתתר בהכנתו כי אם הרצון האלהי. וגם אותם הכתובים שהביא הרב מברוך בן נריה כפי הפרוש הפרשה מורים באמת שלא נמנעה הנבואה מברוך להכרון הכנתו כי אם מפאת רצונו ית', רק הכתובים אשר כתב באותה

הפרשה. אחת הדבר אשר דבר ירמיהו הנביא אל ברוך בן נריה בכתבו אלה הדברים על ספר מפי ירמיהו. ופירוש הכתובים ועניינם אלוי באמרה כן הוא שברוך יקר מים על ידי ירמיהו והיה תלמידו והיה כותב לפניו, וכמו שמצינו שהוא כתב מגלת קינות איכה שעמדים עד שאמר לו אין בתכת כל הדברים אלה מפי ירמיהו, ואמר עלה על לבו להתנבאות היה משתדל להכין עצמו ולהשתדל ולהשתמש מהכנותיו לנבואה, ולא היה רוצה לכתוב בדרך הפוסדים, עד שעשה אחד שנה לו ירמיהו שיכתוב לפניו הנבואה שהיה מתנבא על פרעה מלך מצרים, ברוך בהיותו כותב הנבואה הבינה לפני ירמיהו, ויתעצב אל לבו באמרו לא זכיתי אני לנבות ונבא ותמיד אהיה סוגר, ובאמר עלה לבו הנבואה אשר הבקע"ה לירמיהו ולזו אם שיאמר לו ע"ז, והוא אומר הדבר אשר דבר ירמיהו הנביא אל ברוך בן נריה בכתובים, ר"ל כי בהיותו כותב על ספר מפי ירמיהו הנבואה אשר אמר קדמו, אמר לו ירמיהו כה אמר ה' אלהי ישראל עליך ברוך, כלומר עתה באה אלי דבר אלהים עליך ברוך, והוא אמר אוי נא לי כי יסף ה' מכאוב על מכאובי, ר"ל אמרת בלבב בהיותך עתה כותב לפני שאוי נא לך לפי שיסף ה' יגון והוא הכתיבה אשר אתה כותב לפני, על המלוכה והוא הבעבר הנבואה אשר לא זכית אליה, לפי שיגעת באנחתך בהכינך עצמך לנבואה, ומנוחה לא מצאת שלא שרתה עליך שכינת הנבואה שהיא הממנוחה באמתית, וע"ז נוסף ה' כה אמר ה' אתה אליו הנה אשר בניתי אני מסלק נבואתי מכל הנביאים בעבור הגלות אשר אני מביא על הארץ, ודוקא שכלם היו מוכנים ונביאים היו, אבל לשון (ל"ל ברצון) אלהים מוסר מהם הנבואה, ואם מוסר מהם הנבואה המורגלת אלהים איך אתנבא לך מתדבר גם שכלי המוסר לא היה לך ראוי שתבקש לותה ברצונך שתסור מהם, כי איך תבקש לך גדולות על כל הנביאים. והוא אומר הנה אשר בניתי אני הורס, והם נביאים כלם שהיו באותו דור, ואתה תבקש לך בשרש גדולות באמת אין ראוי לעשותו, אל תבקש זה, כי הנני מביא רעה על כל בשר נאם ה' כ'. הנה התבאר שפנינו הפרשה ומנע הכתובים מורה שלא נמנעה הנבואה מברוך מפני חסרון הכהנה כי אם מפאת הרצון האלהי, שהיה מסיר נבואתו מכל הנביאים וכ"ש ממנו שפדיין לא נגא. הנה לבעיר על זה ג"כ אמר הרב אלא שנמצאו כתובים רבים. ואמנם מאמר חז"ל הנה הם אמרו (ברכות ז' א') בקש משה שלא יהרב הקב"ה שכינתו רק על ישראל והודה לו שנאמר ונפלינו אני ועמך (בקש להודיעו דרכיו של הקב"ה) והודה לו שנאמר גם את הדבר אשר דברת אעשה (ל"ל שנאמר הודיעני נא את דרכיך), ואמרו גם כן (קידושין ע' ב') שאין הקב"ה משרה שכינתו אלא על משפחות מיוחסות שבישראל, ומתאחרים אלה רבים, עד שאמרו עשרה מעשות נעשה שכינה (ר"ה ל"א א'), וכל זה מורה על שהרצון הגלי ועצמי בנבואה, ואחר יכתיב

מורה נבוכים חלק שני פרק לב

אצלנו, ר"ל שינבא אחד מהם אלא כאפשרות ב הנבא חמור או צפרדע, זה יסודנו, שא"א מבלתי ההתלמדות והשלמות, ואז יהיה האפשרות הנתלת בו גזרת הש"י, ולא יטעך אמרו בטרם אצרך בבטן ידעתיך ובטרם תצא מרחם הקדשתיך, כי זה ענין כל נביא אי אפשר לו מבלתי הכנה טבעית בעקר יצירתו כמו שיתבאר, ואמנם אמרו כי נער אנכי, כבר ידעת קריאת העברים יוסף הצדיק נער והוא בן שלשים שנה, וקרא יהושע נער והוא קרוב לששים, והוא אמרו בעת מעשה הענל, ומשרתו יהושע בן נון נער וגו', ומשה רבינו אז בן אחד ושמונים וכלל שניו ק"ך וחיה יהושע אחריו י"ד שנה ושני יהושע ק"י, הנה כבר התבאר שיהושע אז בן נ"ז שנה לפחות וקראו נער, ג ולא יטעך גם כן מה שבא ביעודים באמרו אשפוך רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיכם, כי כבר פירש זה והגיד מה תהיה הנבואה, ואמר זקניכם חלומות יחלומון בחזיונם יראו, כי כל מגיד בעולם מצד הקסם ומצד המשער או מצד מחשבה צודקת, הוא גם כן יקרא נביא, ולזה יקראו נביאי הבעל ונביאי האשרה

נביאי	אפודי
שם טוב	באפשריות. תבואתו הנבואה בלי ספק: ב הנבא חמור או צפרדע. ירמוז זה לאחון בלעם ולדג יונה שלא אפשר כפשוטו והכל היה בחלומות מראה הנבואה: ג ולא יטעך גם כן מה שבא ביעודים וכו'. ר"ל שלא תחשוב בתמרו אשפוך רוחי על כל בשר שתבא הנבואה על מי שלא יהיה חכם כלל כי זה לא אפשר וכמו שביארנו, וכבר פירש שוב ספור בתמרו בתוריכם חלומות יחלומון וזה תיבה נבואה גמורה וכו':
לאחד מהם אלא כאפשריות הנבא חמור או צפרדע, רומז זה לאחון בלעם ולדג יונה כי אלו לא התנבאו אבל היה בתראה הנבואה, או היה על דרך התעוררות שראה האתון דבר מפחד בלתי שיראה מלאך ולדג יונה התעורר בגזרת הש: ואל יטעך אחרו בטרם אצרך בבטן ידעתיך, כי זה יגיע לחשוב שהש יתעל' יבנא לאי זה שירצה מבני אדם אפילו שלא יהיה חכם ובעל מדות, ואמר בתשובת זה כי זה הכתוב לא יאמר בלבד על ירמיהו אלא על כל נביא כי אפשר לו מבלי הכנה טבעית בעיקר יצירתו כמו שיתבאר לעתיד, ואף נער אנכי כבר ידעת קריאת העברים ליוסף נער והוא קרוב לשלשים שנה, ויהושע קרוב לששים: ולא יטעך ג"כ מה שבא ביעוד הנחמות שתפוך את רוחו על כל בשר ובניכם ובנותיכם, כי זה כבר פירש והגיד זקניכם חלומות יחלומון בחזיונכם חזיונות יראו, וכל הקוסם יקרא נביא כמו נביאי הבעל והאשרה וכמו שאמר כי יקום בקרבך נביא, ואחר שסלק הרב אלו הטעיות אשר יראה מהם

אברבנאל

יכתיב הרב זה. אלא ראינו שבכל הפילוסופים לא נמצא נביא בזמן מן הזמנים עם כל שלמותם במדות ובדעות, ומי המונע שיהיה בהם אנשים שלמים וכן רבים בכח האדמה מתחלת היצירה, ועם כל זה לא שתתה הנבואה עליהם כמו ששתתה על ישראל, גם ראינו שבאומות אחרי הגלות לא שתתה הנבואה. ואין לומר שהיה זה בסבת הגלות ועונותו, כי כבר היו זמנים מן הזמנים בידי מלכי חסד שבים ומחיים וכל אים על מקומו יבא בשלום, אבל היה הענין כמו שבתה החכר (מאמר ב') שבל הנביאים לא נבאו כי אם בארץ ישראל או בשבילה, מפסים למ"ש מלבה ושריה בגויים אין תורה, גם נביאיה לא מצאו חזון מה' (איכה ב' ט'), ר"ל שגם הנביאים שהיו בבר מוכנים לא מצאו חזון, מפאת כעון מה', ולכן אמר המשורר אותותינו לא ראינו אין עוד נביא ואין אתנו יודע עד מה (תהלים ע"ד ט'), שזכר ג' דברים שבתלתן בהסתלקות השכינה מהמקדש, א', באותות והמופתים שהיו נעשים שמה. ב', הנבואה שנסתלקה מהם. ג', ידיעת הקבלה והתלמוד אמתי. ועל זה אמר ואין אתנו יודע עד מה. הנה מזה התבאר בלי הפרה הבערים האחרונה. מי הכריע הרב להניח דעת שלמי, שהוא מפני מה שהוכרח עליו עבור המניעות בענין הנבואה, ומפני מה שמלת שבשבילו עליה בחודש החורה והנביאים ודברי חז"ל, ושמ"ש שאשר לנו לומר אינו סתירה למ"ש אבל הוא חוזק לאותו כאותן לאבר זכרתי, שלמענם לפי שבבאותיה והמאמרים האלו מורים שבשם יבא להנבא מי שירצה בעת שירצה, פי' הרב כן אם שפי' למעלה שהרצון הוא בענין הסמעות לא זולת זה: ואמנם מציאות הנבואה ביתם אותה לרצון האל ית' כשאר הפעולות הבעביות שבם כלם מתהו ומידו והוא המיד מבן ובאה בפעולותיו אבל הבלמות הזה לא יבא כי אם אל המעולה המוכן לא לפתאים מעמי שהרב בלתי מוכנים ואי אפשר שיעבלו הם כי אם כאפשרות הנבא התמוך ולבאפרדע. והמפרשים כתבו על זה המאמר שכמו הרב בזה לאחון בלעם ולדג יונה שלא שיהיה בפשוטו אבל היה בכל כמראה הנבואה, והנה מה שאמרו בזה אינו מתוייב ולא מתיבב בדברי הרב לפי שענין אתון בלעם אף לדברי מי שיתמיכנו בפשוטו שהוא אמת, לא אמר אדם שנבאה האתון כי אם שדברה בדרך גם, והדבור נמי שאין מדרכו שיעלה בו אינו נבואה אבל הוא פלא, ואל"כ אין שהרב הרב בהנבא תמוך על אתון בלעם. כי אין מי שיאמר שהיה שעינה נבואה כי אם בהסבר המעוה נתן והסופרי האור חגם מים, וכ"ש בענין הדג של יונה, שבבר מי הרב בשמ"ח מזה הבלק מה שנאמר בה ויאמר ה' לדג שבלען בו התעוברות עבעה ותפלה לקוח, ואין מי שיאמר שהיה זה נאמר בנבואה, כי אם שבדרך גם גזר ה' על הדג הזה שיעשה כן, והוא ע"ד

ויאמר ויעמד ויזח שרים (תהלים ק"ז כ"ה), ולכן אמרתי שלא כיון הרב בזה על אתון בלעם ודג יונה, כי אם לבגיד שבהו שהרשים הבעביים יהיה כל כך בלתי אפשר שיבבא עם האדם בהסכון בבבתו, כמו אם נבא חמור או צפרדע שאין לו צורה אנושית בלל, לפי שהיבוד הוא שלא שתחול הנבואה מבלתי הלמוד, ר"ל בהשלמה האדם בהרגל והשלמות הטבעי מעת היצירה. ואמנם מ"ש הרב עוד ואם יהיה האפשרות נתלה בגזרת הש"י, אין ראוי שיזכיר שאפשרות מציאות הנבואה נתלה בגזרת הש והלומו, בלומן שלא תוכל להמלא הנבואה מבלתי הרצון הפרטי האלהי, כי בבר אמר קודם לזה שהנבואה דבר טבעי, והיא תמצא אחר הבהבנה בהכרת, אבל הבוונה שאפשרות נתלה בגזרת הש"י שאם לא יהלה במציאותה יתמנעה, אף עפ"י שהיה מוכן אליה. ולא יטעך לומר בטרם אצרך בבטן ידעתיך ובטרם תצא מרחם הקדשתיך נבא לגויים נתתיך (ירמיה א' ה'), ואמתר שלא נאמר כן בשאר הנביאים מורה שהוא בלבד היה מוכן מעת היצירה לנבואה, ושלא היו כן שאר הנביאים שלא היתה הבהבה גריכה אליה בהכרת, ויקשה עוד לומרו שירמיהו כי נער אנכי, מורה שהיה בעיר הבעים, ואם היה כן היה א"כ בלתי מוכן לנבואה, ואין א"כ בתה הנבואה אליו, וזה כלו יוכיח שהבהבה אינו בתנאי הבהבתי הנבואה. לכן אמר כמשיב לבשן הא' כי זהו ענין כל נבואה שלא שתחול הבהבה הטבעית בעקר יצירתו, ומה שנאמר שירמיהו הוא בנין אב לכל שאר הנביאים. ולבשר הב' הביא הרב שאמר כי נער אנכי אינו מורה על היותו לעיר הבעים, כי הנה הטבעיים יבבאו לקרה נער גם בל בנים, כמו שיזכיר מיוסף ומיהושע, והיה זה לפי שבעבר יוצאל לכל מבבת, וכמו שבתב הראב"ע ומשרתו יהושע בן נון נער הבים מבבת אותו שירות נער, ומאותו בד שיקרא נער למשרת יקראו גם מתבבתים הבדולים בשם נער. והנה אמר הרב הנה בבר בתבתי שיהושע בן נ"ז בנים לפחות וקראו נער, לפי שעם היות הקדמה אמתית אמתה היה בן ל"ח שנה בתעבה (הענג) שאם נקרא יהושע בן נון נער, והיה ג"כ הקדמה שאין בזה בם שהיו בלל שני חוי משה ר"כ שנה ושני יהושע ק"י, הנה עכ"ז היתה הקדמה מבוטקת אמרו בבבר יהושע היה אחרי משה י"ד שנים שבבבו ואלו אחרן, כי בתעבר בזה לא בא בבתוב, ולהיותו בלתי מאותה בתב הרב בבר התבאר שיהושע היה בן נ"ז שנה לפחות, לפי שבבר נוכל לומר אחרתי שנות התנון והבבנות היה עוד בנים אחרות ויתוסבו שנותיו בפי זה: ולא ישעך ג"כ מה שבא בייעודים בו', ראה הרב לבתיב בזה בסדר אחר ממה שאמר ויהל הנבואה (ג' ח'), והיה אחרי בן אבשדך את רוחי על כל בשר ונבאו וגו' וגם על העבדים ועל הבפחות בימים ההמה אשפוך את רוחי, כי היה בלתי אפשר שיאמר שבל בשר עם האנשים והבנשים והטף

וגם

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

מורה נבוכים חלק שני פרק לב

נביאים, הלא תראה אמרו יתעלה כי יקום בקרבך נביא או חולם חלום, ואמנם מעמד הר סיני ואע"פ שהיו רואים כלם האש הגדולה ושומעים הקולות הגוראות המפחידים על צד הפלא, לא הגיע למדרגת הנבואה אלא הראוי לה, ועל מדרגות ג"כ, הלא תראה אמרו, עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהוא, הוא ע"ה במדרגה העליונה כמו שאמר ונגש משה לבדו אל ה' וגו', ואהרן למטה ממנו, ונדב ואביהוא למטה מאהרן, ושבעים זקנים למטה מנדב ואביהוא, ושאר האדם למטה מהם לפי שלמותיהן

שם טוב

מהם שהשם יוכל כל איש מבני אדם, סלק מעליהם ספק גדול והוא מעמד הר סיני אשר אנשים ונשים שכלים וכלתי רואיים כלם היו נביאים וזה יביא להשוב שהשם יתי' יוכל כל מי שירצה מבלתי שיהיה מוכן, ואמר אף שכלם היו רואים כל הגדולה והשומעים הקולות הגורלות המפחידות וזה היה על צד הפלא, לא הגיע למדרגת הנבואה אלא

הראוי לה והראויים יתחלקו מדרגותיהם ג"כ, הלא תראה אמרו עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהוא, וכתבו החכמים משה מחילה בפ"ע ואהרן מחילה בפ"ע ונדב ואביהוא מחילה בפ"ע, והוא ע"ה במדרגה העליונה כמו שאמר ונגש משה לבדו אל ה' ואהרן למטה ממנו ונדב ואביהוא למטה מאהרן ושבעים זקנים למטה מנדב ואביהוא ושאר

אברבנאל

ונם העבדים והשפחות היו מוכנים בראוי לשתחוה בשם הנבואה, והתיר ברב זה בלתור שאין זה אשר יוצד נבואה בחוכה, כי אם שיתלמו חלומות נודקים כמ"ש (שם) זקיקים חלומות יחלומון ושיהיו שלמים בשכלם כ"כ שיעור כפי המעשר שלהם והמתשבה הנודקת יגידו הדברים הנעלמים והעתידים, ועליו אמר ובמחוזיכם תחזינה יחלו, על דרך שמוה כלד נקרלו נביאי הבעל בנתיה: ואתה תראה אמרו יח' בו', ולפי שיקשה למה שהיתן מלוכן הבכנה והכרחיותה ענין מעמד הר סיני אמר שהיתן מלוכן הבכנה (ל"ל שאים רבות) כלם מוכנים, ואיך ת"ל הגיעו למעלת הנבואה, לכן אמר ברב אע"פ שהיו רואים אש הגדול ושומעים את הקולות הגורלות המפחידים, והם הקולות והלפידים וקול השופר שמזכר בפרשה כי זה כלו נעשה ע"ל הסלה, והם ראו ושמעו אותם בסיון ולא היה בזה נבואה. אבל למדרגת הנבואה לא הגיע כי אם הראוי אליה, רמז בזה למשה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים הזקנים. ועל מדרגות ג"כ, ר"ל כי אף אותם שנגיעו למדרגת הנבואה שהיו כלם שוים בה, והוכיח זה ממה שאמר בכתוב באותו מעמד עלה אלי אתה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל כי זכר למשה לבדו לשיחתו במדרגה עליונה, ממ"ש על זה ויגש משה לבדו, ואהרן למעט ממנו במדרגה, ונדב ואביהוא למעט מאהרן במדרגה, ושבעים הזקנים במדרגה למעט משם כל אחד כפי שלמותו. והנה אמר ברב אחר זה זכו אחר כתבו חז"ל עשה מחילה בשני עלמו, אהרן מחילה בשני עלמו, וירלה שהוא דבר מבואר בכתוב שדברים ז"ל נקחו ולא ידעתי מהו אשר חדש ברב באומרו הוא אשר כתבו חז"ל, כלומר היה אשר שיובן דבר אחר ממנו. אף כי הבנתנו כתב על זה בפירושו ז"ל, ואשר כתבו חכמים משה מחילה בשני עלמו וכו' שיהם כאחד בענין החכלית הדרוש כי עוביים בשנים מן האחד בזה מה עוב ומה נעים שבת אחים גם יחד, וראוי שנדע מהו שביאון אחד ברב בזה וגם הנרבוני מפרשו. ואומר שהמאמר הזה לחז"ל דרשו אותו בסמוך לך רד ועלית אתה ואהרן עמך וכהנים וכשם אל יהרסו אל ה' פן יפרוץ בם שבת בפרצת ויעבא יתרו, ועליו אחר ועלית אתה ואהרן עמך ומשה מחילה בשני עלמו אהרן מחילה בשני עלמו, ולפי שבאו בכתוב משה ואהרן והכהנים ונעם, וחז"ל לא דרשו שמחילות כי אם בשנים משה, ר"ל משה ואהרן בלבד. והנה ראה רש"י לעשות בזה ג' מחילות באומר משה נגש יותר מאהרן ואהרן יותר מהכהנים יכול אף בם עמך ת"ל ועלית אתה, אמור מעתה אתה מחילה לעצמך ואהרן מחילה לעצמו והכהנים מחילה לעצמם אבל כל בעם כל שיקר אל יהרסו, אלו דבריו. הנך רואה שרש"י עשה ג' מחילות בכתוב וברב המורה עשה בו ד' מחילות משה ואהרן והכהנים ונעם, ואמר ברב שמה שבתבו הז"ל משה מחילה בשני עלמו אהרן מחילה בשני עלמו ונם הכהנים לדעתו ולא לדעת רש"י, ויורה עליו מ"ש אמרו והכהנים ונעם אל יהרסו אל ה' לראות פן יפרץ בם יורה שהכהנים היתה להם ג"כ, ולזה הוא אחז"ל משה מחילה בשני עלמו ואהרן מחילה בשני עלמו. אמנם רלה אחבם (הנרבוני) להמציאו אחרי דעת המורה לתת הסבה למה חז"ל עשו הדרשה בשתי ואהרן בלבד ולא באחרים, ואמר שהיה בזה לפי שמשה ואהרן היו שניהם באחד בענין הבלות הדרוש, כי היתה הסבה אחת שם היות הדרגת משה באותה הסבה לשעלה המדרגה אהרן, ועי"ז אמר עוביים הבשים מן האחד עוב שבת אחים גם יחד, שהיו שני אחים משה ואהרן יחד בדרוש המוצא, אמנם הכהנים ונעם לא היו מתחפשים אליהם בענין הדרוש, אבל היה הסבתם בדרוש אחד למעט מדרוש משה בשעלה, ולכן לא נשתתפו עמו בדרישה. זהו מה שנראה אלי בביאור דברי הפרק הזה ושניהו כפי הרשי ברב הנבון. אמר יצחק ואחרי שביארתי דעת ברב בזה, רלוי שאתחקור עליו אם הוא אמתי ונאות כפי הרשי תורתנו אם לא. ואומר שהיבור הרשאון אשר עליו בנה ברב קו הזה ואחרי

מורה נבוכים חלק שני פרק לב

שלמותיהן, ואשר כתבו החכמים משה מחיצה לעצמו, ואהרן מחיצה לעצמו, ואחר שנתגלגל לנו זכר מעמד הר סיני נעיר על מה שיתבאר מן הפסוקים לפי ההשתכלות הנאות ומדברי החכמים מהמעמד ההוא איך היה, בפרק נפרד:

פרק

שם טוב

ואחר שנתגלגל לנו מעמד הר סיני והוא להיותר הספק כנזכר, נעיר על מה שיתבאר מן הפסוקים לפי ההסתכלות הנאות ומדברי החכמים ממעמד ההוא איך היה, בפרק נפרד:

פרק

אברבנאל

בחומר תשפוך את רוחי. כי זה אין ראוי שיאמר כי אם על הרוח הנבואי אשר נחלק ממנו בנבואה, גם יורה על זה מאמר ירמיהו שאמר בערם לאדם בבנין ידעתיך ובניא לגויים נתתיך, ואם יהיה זה ענין כל הנביאים כדברי הרב למה לא נאמר כן בשאר הנביאים כי אם בירמיהו לבדו. ואם היה לאדם בנין אב היה ראוי שכתוב להגיד זה במשה או באהרן או באברהם הקודם להם בזמן ונולדו מהם שהיו הראשונים בנבואה ולא מירמיהו שהיה כסוף הכית ומאחרוני הנביאים, גם כי נערותו היה מורה בלתי מוכן שהיה לעיר הפשים, ועשינו הרב שאמר שיקרא בלשון הערבי נער בן ג' שנה או ד' שנה, הנה זה ילדה כאבר שם הנער נאל לענין שרות כתו שזכר ביוסף ומה אתנו נער עברי עבד לפי שהיה משרת אותם, וכן ביהושע ומשרתו יהושע בן נון נער, שכפי אותם המקומות ראוי שנעשה אותם (כן, אולם) באמרו כי נער אנכי (כי) לא נזכר בכתוב שהיה משרת אותה מעט בשנים למה שאמר אמה ה' אלהים כי לא ידעתי דבר כי נער אנכי, ואם מפני נערותו לא היה יודע לדבר מבואר הוא שהיה לעיר ומיה. אבל זה כלו יוכיח שהיה ירמיהו לעיר ימים ושהיו הנמנעת הכרחיות במליצות שבנבואה ברלות הש"י, ולכן בגיעו ראיתי לבאר במעמד הר סיני למעלת הנבואה עם היותם בלתי מוכנים אלוה לפי שהיה נבואתם ע"ג הבלה. ואמנם הראיה אשר הביא הרב מדבריהם ז"ל אין הנבואה שהיה אלוה על חכם גבור ועשיר, אין סגנון המאמר הבנוה כמו שהביאו הרב ולא ביאורו בו למה שזכר עם שאין סגנון המאמר כן, כי אם שבמאמר הזה המלאכו בנדרים בג' אין בין המודר (ל"ח ה') וכן הוא עם אמר ר' יוחנן אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על חכם גבור ועשיר ועני ואם יכלם משמה, גבור דכתיב ויעבר את הארבע לאיתא לתרין זקנין אלא מן הדין קרא דכתיב ותתעוש בשתי הלוחות ותשליכם מעל שתי ידי ותשברם לעיניכם וחניא הלוחות ארכן ששה ורחבן ששה ועוביין שלשה עשר. עשיר דכתיב אסל לך פסולתן אלו יבא. חכם הב ושמואל דאמרי תרוייהו ר' שערי בינה נברא בשולם וכלם נתנו למשה חוץ מאחד דכתיב ותחברהו מעט מלכים. ענו דכתיב והאיש משה עניו מאד. אבל כל הנביאים שעירים היו מנא לן ממשה ושמואל ומעמים ומיונה ועוד תמלא זכרון זה ג"כ במסכת שבת פרק המוציא (ל"ב ה') וכן הוא עם אמר מר אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על חכם גבור ועשיר ועני ומעל קומה. הנן דוחה בעיונין שלא דברו חכמים ז"ל מהנבואה כי אם משכינה, והנה שם שכינה לא נמצא בכתוב ולא בדברי תוקלות ולא בדברי חז"ל וגם לא בדברי הרב המורה שמחבר על הנבואה, אם בכתובים אמר ויאמרו בבוד ה' אל כל הרי ושכנתי בתוך בני ישראל, ולנו שוכני סנה חוזלתם, שיאמרו על אור שנגלה ועל דבקות הבשבתה בחשך המאכן והמופלא. ואמנם בדברי תוקלות כי הנה הרגש אם אין ענין הולכים אל תעלנו מזה אם לא שכינתך מהלכת בינתנו, וכן הלא בלבתך עמנו תרגם הלא בחסך שכינתך עמנו, וכן הרגש ויעבור ה' על פניו ואעבר ה' שכינתיה על תשובי, ותרגם בגבורת ואתחזן אבר מי אל בשמים ובארץ דאתת הוא אלהא דשכינתיה בשמיא מלעילא ושליט בארעא, וכן תרגם אין כאל ישורון רוכב שמים בעזרך לית אלהא כאלהא דישראל דשכינתיה בשמיא תקיף בעזרך ובאלה רבים, כתיב יוכל לפרש השכינה אשר זכר בנבואה שתחול על הנביאים. הנה אמתת הדברים לא יסבלנו. ואמנם בדברי חכמים ז"ל הנה במסכת ברכות (כ"ב ה') מקרו אם השכינה אמרה כי אם שכינה בכל מקום. אין בחרבן בית המקדש ו' מעמי. ובעוד שכינה (ר"ם ל"ח ה') ודברים רבים אלה ש"ל שיפורשו על הנבואה. ואמנם בדברי הרב המורה ראה דברי בפ"ב מ"ל שכתב השכינה המיוחסת לנוגה בכתבי הקודש הוא בענין התמדת שכינתו, לומר חוזרו הנבואה, לו התמדת הנגתתו בדבר ה' בכל מקום לפי ענינו. הנה התבאר מזה שם שכינה לא יאמר על הנבואה, ואין ענל לפרש ל"כ מ"ש חז"ל אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על הנבואה בדעת הרב, ועוד כי הנה המאמר עצמו המורה עליו כאומר אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על חכם גבור ועשיר ועני, עם הוות שנוגש שמעלת החכמה היא מעלת הבריאה הנבואה, ואין מדת הענוה שהם ב' שלמיות נדעות ומדות, הנה הענים הלמדים שהם שם גבור ועשיר פני מם שפי' לוחם כמאמר

בה"ל נגבור חזק הלבריה ואמרן כח לשתעלל ועשיר המקנן רוב הממונות וכספלפה כמות גדול מהכסף וזהב, הלא יעלה על לב הלדם שהיה מהבלה הנבואה שיהיה חזק הלבריה בגלות הפלגתו ועשיר הקרת. ומנה מלאתנו הנביאים חלשים ודלים מן העלומים ולא מן הפולגים עד שהיו נותנים להם המנות מועטות בשתי לחם ובקנה הדבש, וזה ממה שיורה שלא היו עשירים, וכ"ש שלא יהיה מחוייב שיהיה הנבואה בעל קומה כמ"ש במסכת שבת במקום הנו, וכל זה ממה שיורה שהמנעים והחלשים אשר זכרו חכמים ז"ל אינם הבלבנות הבלבריות הנבואה. ולדעת הרב, ולא"ל לו ל"כ לעשות שיוע לדעתו מלותו המאמר. ועוד כי אם היה כוונת המאמר על נבואת הנביאים בכלל שלא הצריה אלא על חכם גבור ועשיר ועני, איך הוציאו זה מעשה בלותה וכלם ממשה כי לא יתחייב שהבלמיות אשר נמלאו במשה לאיתה גדול הנביאים ובמעלה שיותר עליונה שהבבר, יהיו מעבע הנבואה ומלאה בכל נביא בקצון הנבדל. ואיכא למאבר מה למשה שהיה הבשה מדבר עמו פנים בפנים והיה מנבא בכל עת אבל שאר הנביאים שלא היו באותה מדרגה לא יתחייב שיהיו בלות הנמ

דעת - אתר לימודי יהדות ברוח * www.daat.ac.il

פרק לג יתבאר לי שבמעמד הר סיני א לא היה המניע למשה מניע לכל ישראל, (פ) אבל הדבור למשה לבדו ע"ה, ולזה בא ספור עשרת הדברות כלו ספור היחיד הנפרד, והוא עליו השלום ירד לתחתית ההר ויגד לבני אדם מה ששמע, אמרה התורה אנכי עומד בין ה' וביניכם, ב ואמר ג"כ משה ידבר והאלהים יעננו בקול, ובביאור אמרו במכילתא כי כל דבור ודבור היה משיבו להם

אפודי

פרק לג א לא היה המניע ומשה. עכשו ידבר הרב בכללות ואח"כ יבאר דבריו לאשון לאשון:

ב ואמר ג"כ משה ידבר. ר"ל כי הדבור היה למשה לבד לא ישראל שאעו אעו כלם מפי השם או מקול הנבראי שהם לא אמרו למשה דבר אתה עמנו ונשמעה עד אחר ספור עשרת הדברות, וכן בדברות האחרונות אמר אחר ספורם את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם קול גדול ולא יסף, ואחר כן בא הספור ואמר הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו ואת קולו שמענו מתוך האש, ואמר במקום שם טוב

פרק לג יתבאר לי שמעמד הר סיני לא היה כל המניע למשה מניע לכל ישראל וכו', מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו לבאר מעמד הנבחר, אבל בדרך קצרה אגיד לך מה שסוכר הרב, ראשונה הניח כי כל ישראל שמעו עשרת הדברות מפי השם ולא היו מכיונים ממנו דבר אבל שמעו שהשם ידבר עם משה, כמ"ש בעבור ישמע העם בדברי עמך, אבל למשה הגיע כל דבור ודבור שהיה ויגא מפי הקב"ה והוא ע"ה היה מבין הדברים וירד בתחתית ההר ויגד לבני העם מה ששמע, כמו שאמר אנכי עומד בין ה' וביניכם להגיד לכם את דבר ה', והוא לפרש להם כל דבור ודבור, ואמר ג"כ והאלהים יעננו בקול ואמרו במכילתא כל דבור ודבור היה משיבו להם הרמא

קרשקש

פרק לג (מ) אבל הדבור למרע"ה כו', הנה נראה בדברות הראשונות ובדברות האחרונות שישראל שמעום כלם מפי השם או מקול הנבראי שהם לא אמרו למשה דבר אתה עמנו ונשמעה עד אחר ספור עשרת הדברות, וכן בדברות האחרונות אמר אחר ספורם את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם קול גדול ולא יסף, ואחר כן בא הספור ואמר הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו ואת קולו שמענו מתוך האש, ואמר במקום שהיה לפם בהגבת הקרשים שרם האמונה ר"ל המאמר הטם ואחדותו כדעת הנרכוני. ג', מה יהיה אחרי לא נעדר שכלם הסכימו שיהיה דעת הרב שאלהי ולא יהיה לך שמעו ישראל מפי הגבורה המוסף ושיונם, ושעל זה אמר שהיה מפי הגבורה שמעונו, ויהיה גם המאמר הזה מהיות לדעת הרב בהגבת העם, וכן פירשו המפרשים כלם, וזה אלוי פי' זר מאד, אם לפי שלשון הרב לא יסבלנו, אלא שיש להם גם כן מאמר כחוב בהרבה מקומות המסודרשות, וזה יורה שהמאמר הזה שוחר לומר שהכיאתו ואינו מהכיים לדעתו ולא מהייב אלוי. ועוד שהוא אמר עליו ר"ל רוצים בו שהם הגיעו אליהם כמו שהגיעו למשה ע"ה, ואם הם ר"ל ישראל הגיעו לדרגים האלה מצד הגבורה המוסף, ומהם הגיע אליהם בהגבוה עליונה והוא הרגלה כאומר בהכבל דברים ואחוז אותיות, איך א"כ נוכל לומר שהגיעו אליהם כמו שהגיעו למשה. גם כי הרב לא זכר בדבריו נבורת משה ולא לשון אחר יאמר יורה על הבוה מדרגת הגבורה מוסף. עוד שהראיה שהביא מלאכה הרחת לדעת אין לה עניין כפי הדעת הזה וזהו הדבר השני שראוי שנעיין בזה הפרק ל"ג במה שהתאמן הרב לחוכיח שלא שמע אלא קול אחד והלוי לדעת מה יראיה מזה לדעתו, כי אם היה קול הבוא אשר שמעו בהיוי קול נגרא על נד הפלא, הנה כמו שהשמיעו הנה אשר שהשמיעו הנה אז עניין אחר הקולות שהיו ל"ב מאיים. ד', בחמרו ז"ל ודע שזה הקול ל"ב אין מדרגתם בו זולה עם מדרגת משה, ואלוה שנדע כאי זה עניין שהיה הבלתי שוה ואלוף מדרגותם בעניין זה הקול, אם בשמעם היה מבין אותו ואם לא היו מבינים, הנה זה הבר מזכי למעלה, ואינו דבר יחדשהו הרב במקום הזה כמו שיורה עליו טבע הלשון, ואין לנו שנאמר שהיה אלוה המדרגות מאחת הפוגע, שהקול שהיה שומע משה היה ממנו יתי', ולכן מרגש בו אוזקלוס מליל ס', והקול שישמעו ישראל היה ממשך מפועל אחד אחלגני ולכן מרגש בו אוזקלוס ולא יתמלל עמנא מן קדם ס', כי אם היה זה כן לא היה ל"ב משה וישראל משותפים בדבר מה, אמרי שזה לא היה מעיב דבר מקולו של זה לא בשמיעת האזן ולא בהבנת הלב, ואין אמר בחחלת דבריו בהבנת לי שבמעמד הר סיני לא היה כל מה שמגיע למשה מגיע לכל ישראל, מורה שהיו משתתפים בדבר הזה ומתחלאים בדבר אחר. גם יש לעיין באותה הקושיות שהקשה הרב בהממני בנגד הרב הזה על זה כמו שבאו בפירוש הכתוב אשר לו בפרשת יתרו בשפוח אחם ידעתם בדבריו עמכם. והנני מפרש הפרק ומתיר הספקות. התבאר לי שבמעמד הר סיני כו'. לפי שבחב הרב בפרק הקודם לזה, שהבואה לא תפול בנבואיות כי אם בהיותם מוכנים לקבלה, והיה בראה בזה ספק מעניין מעמד הר סיני אם היה שהגיעו ישראל כלם למדרגת הנבואה, כי אין נוכל לומר שהיו כל ישראל מקבל ועד גדול מוכנים באותם ההכנות שזכר הרב. ולכן הניח הפרק הזה לבאר בו שהבאבה שהגיעו ישראל באותו מעמד לא היתה נבואה נמוכה לשהטרך אל הכנות, לפי שבאותו מעמד הושלמו בשני הבחושים הדקים, אם בחוש הראות כמה שראו בכוד ס' על הר סיני והוא הבכוד הנברא אלא הבנו בכיבו הנראה שם לעיני כל העם, וכבר זכר הרב בפרק ח"ל שהיה המראה הזאת מגיע אליהם שלמות הבשגה הבלתי ח"ל, אז היה שם עם זה הבשגה חוש הראות אבל לדבר נברא הראייתו יגיע שלמות הבשגה הבלתי. ואם בחוש השמע הקול נברא אלהי והוא הבעשה על לד המופת בבכוד הנברא, שעל שתי הבשגות האלה החושיות אמר אדוננו משה (דברים ד' י"ז) מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל האדמה הראך את אשו הגדולה ודבריו שמעת מתוך אש. וכמו שהיו רואים אלה הנברא מבלתי שיוערכו לזה אל הבנות הנבואה בכפי היו שומעים הקול הנברא מבלתי אותם הבהבות, לפי שהבשגות האלה היו חושיות, וכחיות בחוש מוכן בבריאתו יקבל ויגיע מוחשו בהכרחה, זהו בלל דעתו וכוונתו בהבשגת העם באותו מעמד הנבחר והו אומר בחחלת דבריו התבאר לי שבמעמד הר סיני לא היה כל המגיע למשה מגיע לכל ישראל, ואמר הרב זה לפי שמלא הראה מדבר חזיה שהביאו על אפוח יקבי מבינים פיהו שהי דעות, הא' דעת ר' יהושע בן לוי בשני דברות בלבד שמעו מפי הקב"ה אבל ולא יהיה לך, והס"ד יקבי מבינים פיהו ולא כל הבינים, והבנן אמרי כל הדברות שמעו ישראל מפי הקב"ה. לכן אמר הרב שבפי דעתו היה הדבר מבואר שאין הענין כדברי רבנן כי לא היה כל המגיע למשה מגיע לכל ישראל, אבל הרב בדברי רבי יהושע בן לוי שבחי הדברות הראשונות שמעו בלבד. וגם זה לא היו שוים למשה כי הוא ע"ה שמע אותם בהכבל הדברים ואחוז באותיות והם שמעו קול בלבד. והנה הניח על זה הרב טעות ראיות, ראשונה מאשר בא בספור עשרת הדברות כלו בסדר היחיד הנפרד, ר"ל שעם היות שבפרשה דבר אליהם בלשון רבים, אחם ראיתם את אשר עשיתי למצרים ואתה אם שמוע תשמעו בקולי ובריתם לי בגולה, ואמר הפסוקים שבאו כלם בלשון רבים, הנה בסדר עשרת הדברות באו בנגד היחיד ה' אלהיך, אשר הוצאתך, לא יהיה לך, וזכור, כבד, לא הרצח, ופרשת קדושים הביא בהיות הגוזלה מבוארת ליראל זכר הדברות הללו עומדן בלשון רבים אני ה' אלהיכם, לא תעשו לא אלילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם, תיש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו והשאר כלם, וכיון שנשתנה כאן הדבור ולא הפסוד הזה בנגד היחיד ונם לא ביחוד הכלל כי אם ביחוד הפרטי, מורה שהדבור למשה, ומפאת הרעיונות הלו מדבר אליו כן כאשר ידבר הים אל רעהו: לנכח המענה ב' אומר והוא ע"ה יכד לתחתית הסר ויגד לבני אדם מה שמע, ר"ל אשר היו ישראל שומעים הדברים ומבינים אותם היה מהמתאר יריאתו לתחתית הסר להגיד הדברים לישראל אם היה שמעו אותם אותם ומהמנם יריאתו הבאבר ממה שאחר אבינו מודה בן' וכיוכיה לגבוד לא הדבר ה'. ולפי שהבהבות הזה הוא מדברי רוא"ע לכן אמר עליו הרב אמרה הפוסוב ר"ל הפורה הרעיה הרבים הענין כמו שזכרו: הראיה הג' מאמר משה ידבר והאלהים יעננו בקול, כי מאשר אמר יעננו מורה שהמענה והדבור היה מיוחד

שם טוב

פרק לג יתבאר לי שמעמד הר סיני לא היה כל המניע למשה מניע לכל ישראל וכו', מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו לבאר מעמד הנבחר, אבל בדרך קצרה אגיד לך מה שסוכר הרב, ראשונה הניח כי כל ישראל שמעו עשרת הדברות מפי השם ולא היו מכיונים ממנו דבר אבל שמעו שהשם ידבר עם משה, כמ"ש בעבור ישמע העם בדברי עמך, אבל למשה הגיע כל דבור ודבור שהיה ויגא מפי הקב"ה והוא ע"ה היה מבין הדברים וירד בתחתית ההר ויגד לבני העם מה ששמע, כמו שאמר אנכי עומד בין ה' וביניכם להגיד לכם את דבר ה', והוא לפרש להם כל דבור ודבור, ואמר ג"כ והאלהים יעננו בקול ואמרו במכילתא כל דבור ודבור היה משיבו להם הרמא

אברבנאל

פרק לג הוקשה לי בזה בפרק הבדים. ראשונה מהו הדעת אשר יחשוב הרב בענין הקול שמעו בסר סיני אם היה קול נגרא נלחי מוכן בענין קול בעזר הרעם והברקים, איך א"כ הבין ממנו תדוגנו משה הבדל הבדרים והחוך אותיות, או אם היה עוון מוחתי כיון לדבר אחשב ממה אחשב הרב הסוב. ויצא לנו מזה שהשמעות שזכר אינם מנאלי הבדרים בעבור הנבואה לפי שהיא לא יהיה אבל הבדר עבעי שתעבוך להגעתה אל הבנות קודמות אבל היא מבלי הנבואות, והוא מה שראיתי לבאר פה:

פרק לג הוקשה לי בזה בפרק הבדים. ראשונה מהו הדעת אשר יחשוב הרב בענין הקול שמעו בסר סיני אם היה קול נגרא נלחי מוכן בענין קול בעזר הרעם והברקים, איך א"כ הבין ממנו תדוגנו משה הבדל הבדרים והחוך אותיות, או אם היה עוון מוחתי כיון לדבר אחשב ממה אחשב הרב הסוב. ויצא לנו מזה שהשמעות שזכר אינם מנאלי הבדרים בעבור הנבואה לפי שהיא לא יהיה אבל הבדר עבעי שתעבוך להגעתה אל הבנות קודמות אבל היא מבלי הנבואות, והוא מה שראיתי לבאר פה: לכן אמר הרב שבפי דעתו היה הדבר מבואר שאין הענין כדברי רבנן כי לא היה כל המגיע למשה מגיע לכל ישראל, אבל הרב בדברי רבי יהושע בן לוי שבחי הדברות הראשונות שמעו בלבד. וגם זה לא היו שוים למשה כי הוא ע"ה שמע אותם בהבל הדברים והחוך באותיות והם שמעו קול בלבד. והנה הניח על זה הרב טעות וראיות, ראשונה מאשר בא בספר עשרת הדברות כלו בסדר היחיד הנפרד, ר"ל שעם היות שבפרשה דבר אליהם בלשון רבים, אחם ראיתם את אשר עשיתי למצרים ואתה אם שמוע תשמעו בקולי ובריתם לי בגולה, ואמר הפסוקים שבאו כלם בלשון רבים, הנה בסדר עשרת הדברות באו בנגד היחיד ה' אלהיך, אשר הוצאתך, לא יהיה לך, זכור, כבד, לא הרצח, ופרשת קדושים הביא בהיות הגוזלה מבוארת ליראל זכר הדברות הללו עומדן בלשון רבים אני ה' אלהיכם, לא תעשו לא אלילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם, תיש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו והשאר כלם, וכיון שנשתנה כאן הדבור ולא הפסוד הזה בנגד היחיד ונם לא ביחוד הכלל כי אם ביחוד הפרטי, מורה שהדבור למשה, ומפאת הרעיונות הלו מדבר אליו כן כאשר ידבר הים אל רעהו: לנכח המענה ב' אומר והוא ע"ה יכד לתחתית הסר ויגד לבני אדם מה שמע, ר"ל אשר היו ישראל שומעים הדברים ומבינים אותם היה מהמתאר יריאתו לתחתית הסר להגיד הדברים לישראל אם היה שמעו אותם אותם ומהמנם יריאתו הבאבר ממה שאחר אבינו מודה בן' וכיוכיה לגבוד לא הדבר ה'. ולפי שהבהבות הזה הוא מדברי רוא"ע לכן אמר עליו הרב אמרה הפוסוב ר"ל הפורה הרעיה הרבים הענין כמו שזכרו: הראיה הג' מאמר משה ידבר והאלהים יעננו בקול, כי מאשר אמר יעננו מורה שהמענה והדבור היה מיוחד**

מורה נבוכים חלק שני פרק לג

להם כמו ששמע, וכתוב בתורה גם כן בעבור [ג] ישמע העם בדברי וגו', מורה כי הדבור היה לו [ד] והם ישמעו הקול ההוא העצום לא הבדל הדברים, ועל שמע הקול ההוא העצום אמר כשמעכם את הקול, ואמר קול דברים אתם שומעים, ולא אמר דברים אתם שומעים, וכל מה שבא משמע הדברים, אמנם הנרצה בו שמע הקול, ומשה הוא אשר ישמע הדברים ויספרם להם, זהו הנראה מן התורה ומרוב דברי החז"ל, [ה] אלא שיש להם גם כן מאמר כתוב בהרבה מקומות מן המדרשות והוא בתלמוד גם כן, והוא אמרם אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמעום, [ו] רוצים בזה שהם הגיעו אליהם כמו שהגיעו למרע"ה, ולא היה מרע"ה מגיעם אליהם, וזה ששתי אלו השרשים, ר"ל מציאות האל ית', והיותו אחד, אמנם יושג בעיון האנושי וכל מה שיודע במופת, משפט הנביא בו ומשפט כל מי שידעהו שוה, אין יתרון, ולא נודעו שני השרשים האלה מצד הנבואה לבד, אמרה התורה אתה

הראת

שם טוב

הגרלה מן התורה ומרוב דברי החכמים והוא שהם שמעו כל הדברות מפי הקב"ה אלא שמשה הגיע אליהם בהבדל הדבריס, ואח"ז הגיה הרב דעת שני והוא נאמר במקומות רבים מהתלמוד וכן המדרשות והוא אמרם אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמעום, והראון בזה כי למה שאלו השרשי' מציאותו יתעלה והיותו אחד אמנם יושג בעיון האנושי וכל מה שיודע במופת משפט הנביא בו וכל מי שידעהו שוה אין יתרון ולא נודע אלו השרשים מצד הנבואה לבד, אמרה

אפודי

לזולתו: ג ישמע העם בדברי עמך. מורה כי הדבור היה למשה לבד: ד והם שמעו הקול ההוא כו'. ר"ל וכל ישראל שמעו את הקול הגברא שהוא אומר בקול ההוא הדברות, אמנם ישראל לא היו מגיעים מהקול ההוא הבדל אותיות רק קול לבד, אמנם משה היה שומע הדברים בהבדל אותיות והיה מגידם ישראל והיה אומר להם זה הקול ששמעתם אומר כך וכך: ה אלא שיש להם ג"כ מאמר כתוב. ר"ל והיה נראה ממה שאמר מפי הגבורה שמעום שישראל שמעו אלה הדברות בהבדל אותיות לא רק הקול בלבד וא"כ היה נראה שזה המדבר

חולק על מה שהגאנו: ו רוצים בזה המאמר. רוצה לומר ועם ההשתכלות הוא מבואר שאינו מורה למה שהגאנו, כי הם רוצים בזה המאמר שמציאותו יתעלה והיותו אחד אמנם יושג מבלתי שיהיה האדם נביא, וזהו אמרם מפי הגבורה רצה לומר מפי השכל האנושי הושג במופת מציאות השם יתברך ואחדותו, לא שיהיו לומר שני אלו הדברות השיגו ישראל בהבדל אותיות כי זה אינו כן אלא כמו שביארנו שלא השיגו בו אלא הקול לא הבדל אותיות עם היותם

אברבנאל

מיוחד למשה בלבד ולא ישראל, ולפי שהיה למעריב ויערער לראיות שלהם שנעמדים בא בתורה הספורים הכוללים בלשון יחיד כמו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, אל תאמר בלבבך, ושאומר אנכי עומד בין ה' וביניכם היה אחרי הדברות לו אחר הענינים הראשונים אשר שמעו, וכמו שפי' המפרשים, ושאומר ושאלתים יענו בקול היה באותם הדברים ושאיומים מכוונים שעם ויתר הענינים שבאו קודם הדברות וכמו שפירש הרב בפל"ו, הנה אפני זה הגיע הרב ראיה לדעתו והוא אמרו ובביאור אחר במכילתא, כי כל דבור ודבור היה מגיעו לשם כמו שמעו. והנה מלא ביאור גדול בזאת הראיה לפי שאמרו כל דבור ודבור, ואי אפשר שיפורש לא אחרי הדברות ולא קודם אליהם: עוד הגיה ראיה באותה ולשון הפורש גם כן בעבור ישמע העם בדברי עמך, ר"ל האמנם מלאנו לשון הפורש שמדבר בשעם היו שומעים, ויראה כזה כדעתו הפירה והוא אומר ולשון הפורש ג"כ, כלומר אחר בא בפורש ג"כ לשון אחר מורה שבשעם היה שומע והוא אומר בעבור ישמע העם בדברי עמך, אבל הבאתם הוא מורה כי הדברים ה' שהדבור היה למשה בלבד כמו שנאמרו וזה כמ"ש בדברי עמך. ויורה שגיא שהם שמעו הקול העולה לא הבדל הדבריס ביון שאותו היה מיוחד למשה ומעו היה הדבור בלבד: והביא ראיה ו' על שהעם שמעו הקול ולא דבר אחר בלתי בשמעכם את הקול ולא אמר כשמעכם את הדבר: הראיה ז' ממה שנאמר בפרשת ואתחנן קול דברים אתם שומעים ולא אמר דברים אתם שומעים לפי שהיו שומעים הדברים הקול, אבל לא היו מגיעים ממנו דבר, ולא מרגישים בהבדל הדברים ואחוץ האותיות, ולפי שהקשה אלנו מ"ש הכתוב את הדברים שאלה דבר ה' אל כל קהלכם ומ"ש הכתוב בקודם פנים בפנים דבר ה' עמכם, אמר הרב להתיר זה הספק וכל מה שבא משמע הדברים, אמנם הנראה בו שמע הקול ומשה הוא אשר ישמע הדברים ויספרם אליהם רצה בזה אותם הראה בכתוב שיהם הדברים לעם היה לפי שהשמעו את הקול הזה שהם מורה את הדברים הזה, עם היותם בלתי מגיעים אותו וג"כ מבנתים אחרת והוא שהשם היה שומע הדברים מאותו הקול ומספר אליהם, ומזה הלך הנה כתבו הדברים הזה הדברים אליהם: הנה ר"ל הגיה הרב הדברים ראיות בראשונה ג' מן הכתובים ולא מרבילתא לבוחים שהדבור היה לבשר, והגיה אחר זה ג' ראיות מן הכתובים לבחיות שהעם שמעו הקול מבלתי הגיה ולא מתוך אותיות, ויהיה היולא מבל זה שהשם שמע הקול ובעיונו וישראל שמעו ג"כ הקול אבל לא הגיעוהו: זהו הנראה מן התורה ומרוב דברי חז"ל, אלא שיש להם ג"כ מאמרים, ראוי שתדע בספור עשרת הדברות באו הראשונות בלשון מדבר בעדו כאילו ה"ל בעצמו היה אומר ומדבר אותם והם אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך, לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, כי אנכי ה' אלהיך אל קנא וגו' לאוהבי ולשמרי מצותי. הנה הדברות האלה באו בלשון מדבר**

בעדו, אמנם אחר הדברות באו בלשון ג' הדבר לנכח והם לא הגיה את שם ה' אלהיך, זכור את יום השבת כי ששת ימים יעשה ה' על כן ברך ה', כבד לאביך ואמך ימיך על האדמה אשר ה' אלהיך נותן לך, הנה ר"ל יש שתי תלונות בעשרת הדברות, אחת מהם שיותם אל השי' המדבר בעדו, ואחת מהם שיותם אל משה המבוה ומזהיר על שמיתתם, ומזה התחייב שלא נתנו הדברות כלם ולא הגיעו אל השם בלתם שוה. והיה דעת ר' שהשם דברות הראשונים שמעו ישראל הקול בלבד עם היות שלא היו מגיעים אותו, ולכן באו בלשון מדבר בעדו לפי שהא הקול הבוה מבוון כנגדם, ואמנם אחר הדברות לא שמעו מהם אפילו אותו הקול שבלתי מובן, אבל שמעו אותם מפי משה בשאר מצות התורה כלם. וזהו דעת הרב המורה ועליו אמר זהו הגראה מהתורה ומרוב דברי חז"ל בפי אותם הראיות שזכר למעלה, ויש דעת שני בזה וזהו שבשם הדברות הראשונות שמעו ישראל והבינו אותם בשלמות מפי הגבורה הראלהים כמו ששמעם והבינם משה, ולכן באו בלשון מדבר בעדו, לפי שהיה הדבור והבנתה בהם לישראל, אמנם אחר הדברות לא שמעו ישראל מהם שום דבור אל אם הקול הבשעה מבלתי הבנה ולא תחוך אותיות, ולכן אמר משה כי אם הקול הבשעה מבלתי הבנה ולא תחוך אותיות, ולכן אמר אותם משה בלשונו הג' המדבר. והדעת הב' הזה אשר נאמר עליו הרב בבאן אלא שיש להם ג"כ מאמר, ר"ל אלא שיש בזה הבדיל ממאמר אחר שהתנו חדל הרבה מקומות מן המדרשות, ואמר זה על אלה שמות רבה ועל מדרש תנחומא. ולפי שלא אמר בדוחק אין משיגין על הגאנה בקדש לזה אמר הרב עוד וזהו בתלמוד ג"כ, לפי שבא אותו מאמר בסוף מסכת מכות בשם ר' שמלאי וזהו אומר (ל"ל אמר רב המנונא) אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמעום, מורה שהגיעו ישראל בכ' הדברות אלה למדרגת הנבואה, ואיך יהיה זה לעם עלוה ורב כמוהו שהיה אשר שיהיו כלם מוכנים. והנה הרב פי' המאמר בהזה כפי דעת האומר וזהו אומר רוצים בו שהם הגיעו אליהם כמו שהגיעו למשה רבינו ע"ה כלומר שהמעו הקול והבינו הדברים וזהו הנבואה גמורה בזאתם ב' הדברות אחר שהם הגיעו אליהם באותו אופן ודרך נבואתי (כמו) שהגיעו למשה ע"ה הגיעו אליהם, וזהו אמרם מפי הגבורה שמעום ולא אמר מפי משה בשאר תרי"ג מצות. ולפי שיקשה לדעת הזה אין זכו ישראל לאותה מדרגה המבוארת מבלי הכנה. לכן הוצרך הרב על דעתה לבאר שהיו הנם כלו מוכנים לקבל ב' הדברות האלה בעבור שהיו שלמים הקדם לזה בידיעה בשרשים האלה ע"ד המוצה ר"ל מציאת האל והיותו אחד, ולפי שכל מה שיודע במופת משפט הנביא בו ומשפט המהם הזה שזה ואין יתרון, לכן בהיותם יודעים אותם בדרך הסיון והמופת הבלבלי, אותה יודעה הכינה הלא שבעבורה זכו לקבול שתי הדברות הבם, ר"ל אנכי שהוא מורה על האחדות.

וסבן

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח * www.daat.ac.il

הראת לדעת וגו', י אמנם שאר הדברות הם מכת המפורסמות והמקובלות לא מכת המושכלות, ח ועם כל מה שזכרו גם כן מן הענין ההוא היוצא מן הכתובים ודברי החכמים הוא שלא שמעו כל ישראל במעמד ההוא אלא קול אחד לבד פעם אחת, והוא המאמר אשר השיג משה וכל ישראל ממנו אנכי ולא יהיה לך, והשמיעו להם משה רבינו בדברו בהבדל אותיות נשמעות, וכבר זכרו החכמים ז"ל זה וסמכוהו לאמרו אחת דבר אלהים שתים זו שמענו, ובארו בראש מדרש חזית שהם לא שמעו מאמר אחר מאתו יתעלה, וכתוב בתורה קול גדול ולא יסף, ואחר שמוע הקול ההוא הראשון היה מה שזכר מיראתם מן הענין ופחדם הגדול, ומה שספר מאמרם ותאמרו הן הראנו ה' אלהינו ועתה למה נמות וגו' קרב אתה וגו', ט ובא הוא הנכבד מכל נולד שנית וקבל שאר הדברות אחת אחת וירד למטה להר וישמיעם אותם במראה ההוא הגדול, י והם יראו האש וישמעו הקולות אשר הם קולות וברקים ברעם וקול שופר חזק, וכל מה שתמצאהו מזכרון שמע קולות רבים כמ"ש וכל העם רואים את הקולות וגו', אמנם הם קול השופר ורעם וכיוצא בהם, כ אמנם קול ה' ר"ל הקול הנברא אשר ממנו הובן הדבור, לא שמעוהו אלא פעם אחת לבד, כמו שאמרה התורה וכמו שבארו החכמים במקום אשר העירותיך

אפודי

טיופס יודעים מליאותו ומחדותו יתעלה במופת: ז אמנם שאר הדברות וכו'. ר"ל מפני זה הוצגו שני אלו הדברות מפי הגבורה ולא האחרות לפי שבני אלו הדברות נתבארו מליאותן במופת אבל שאר הדברות שהם מכת המפורסמות לא הוצגו להם מצד שכלם רק הוצגו לעשה מצד גבותם: ח ועם כל מה שזכרו מן הענין. ר"ל עם כל מה שזכרו החכמים מענין זה המעמד המובחר מה שיסבלו הכתובים ודברי החכמים זהו שלא שמעו ישראל קול הדברות כלם אלא קול אחד פעם אחת בלבד בלא הבדל אותיות וזהו הקול אשר ממנו הובן הדבור למשה אנכי ולא יהיה לך ואחר השמיע לכל ישראל אלו הדברות בהבדל אותיות וזהו אמרם אחת דבר אלהים שתים זו שמענו: ט וכא היא הנכבד מכל נולד שנית. הוא משה רבינו ע"ה: י והם יראו האש וישמעו הקולות. ר"ל עם היות שלא שמעו שום קול משאר הדברות כמו ששמעו משתי דברות הראשונות מ"מ עדיין היו שומעין קולות מפורסמות כברק והרעש וקול שופר: כ ואמנם קול ה'. ר"ל אמנם הקול הנברא אשר ממנו

אברבנאל

וסכן דברי הרב כפי מה שהם שלא אמר הרב שהמופת הציוני שום למעלת הגבואה ובדרך האמונה בשניהם שום, לא אמר כן, כי אם שהמופת הציוני (היודע) החכם שום, ר"ל המופת אשר יתן בדרוש הבוא החכם ע"ד המופת הוא שום למופת אשר יתן הנביא ממה שיקבל בכח נבואתו, כי באמת הוא שהבנת שהם מכת המפורסמות לא הוצגו להם מצד שכלם רק הוצגו לעשה מצד גבותם: ח ועם כל מה שזכרו מן הענין. ר"ל עם כל מה שזכרו החכמים מענין זה המעמד המובחר מה שיסבלו הכתובים ודברי החכמים זהו שלא שמעו ישראל קול הדברות כלם אלא קול אחד פעם אחת בלבד בלא הבדל אותיות וזהו הקול אשר ממנו הובן הדבור למשה אנכי ולא יהיה לך ואחר השמיע לכל ישראל אלו הדברות בהבדל אותיות וזהו אמרם אחת דבר אלהים שתים זו שמענו: ט וכא היא הנכבד מכל נולד שנית. הוא משה רבינו ע"ה: י והם יראו האש וישמעו הקולות. ר"ל עם היות שלא שמעו שום קול משאר הדברות כמו ששמעו משתי דברות הראשונות מ"מ עדיין היו שומעין קולות מפורסמות כברק והרעש וקול שופר: כ ואמנם קול ה'. ר"ל אמנם הקול הנברא אשר ממנו

ולפי שרש"י זה על זכור ושמור שנאמרו בדבור אחד לא הביא הרב ראיה אחרת ממדרש חזית, ואמר שבביאור אמרו עם שלא שמעו אלא מאמר אחד מפי הקב"ה ושזהו מה שנאמר בקורה קול גדול ולא יסף: האמנם מה הראיה הרב הזה כשיהיה הקול אחד ולא שתים. הנה הוא לפי שהחלוף הנמצא בספור עשרת הדברות כמו שדברתי אחלק מהם לשון מדבר בעדו ואחלק מהם בלשון נוכח בשליחי המדבר, החלק הזה חייב שלא היה ענין הדברות כלם באופן ההשגה שוה ומתחדמה, ולכן כפי דעת ר' שמלאי ודעת הרמב"ן ששתי הדברות הראשונות שמעו מפי הגבורה בהבנה שלמה, ומשלן שאחר הדברות שמקו (ל"ל שמעו) בקולות אחרי (ל"ל אחדיש) וקראו הקולות הרבה למנהגו מבלי הבנה יתחייב שנאמר שבדברות הראשונות שמעו בלבד קול אשון מבלי הבנה ויתחייב שנאמר שבדברות האחרונות שמעו בלבד קול אחר שאינם באותו אופן ומדרגה מן הראשונות אל אם (ל"ל שלא) שמעו קול כלל, ולכן הרב כדי לקיים דעתו הוצרך לומר שלא שמעו אלא קול אחד: ואחרי שמוע הקול ההוא כו'. הוצרך הרב לומר זה להסיר ספק א' אשר יוסיף כנגד דעתו, והוא שמלינו אחרי הדברות כלם שאמר ובל העם רואים את הקולות, ואמרו למשה דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלהים וכמו שנזכר מאמר תורה, ויראה מזה שאחרי שישמעו קול הדברות היה הירא הוספתי, לכן אמר הרב שאינו כן כי עם היות שזכר הכתוב זה אחר הדברות כלם, כדי שלא להפסיק בינתם. הנה כפי אמתת הענין לא היתה הירא כי אם אחרי שמיעת הקול הראשון, ויורה על זה מ"ש דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלהים, מורה שלא היו הדברות עדיין נגלמים, ולכן אמר ועתה למה נמות אם יוסיפים אנחנו לשמוע את קול ה' הרב אתה ונשמע. ואין מקום למתמהים האלה אם לא בהיות שאר הדברות עתידות עדיין לשמוע, ומפני זה הוצרך אחרי אותה הירא, הנכבד מכל נולד משה רבינו ע"ה לקבל שאר הדברות ולהשמיעם אותם באותו אופן מעמד ומראה הגדול. הנה ל"ל כל זמן שהמדבר המעמד היו שומעים הקולות והברקים וקול השופר, שאותם הקולות לא היו מורים על דבר מה, לא אלהי ולא אנכי מ"ר ע"ה, אמנם הקול הנברא אשר ממנו הובן הדבור למשה לא שמעו אותו אלא פעם אחת בלבד כמ"ש תורה קול גדול ולא יסף ובאלהותו חכמים ז"ל במקום הנזכר ר"ל

במדרש

מוריה נבוכים חלק שני פרק לג

העירותיך עליו, ל והוא הקול אשר יצאה נשמתם בשמעו והשינו בו שתי הדברות הראשונות, מ ודע שזה הקול גם כן אין מדרגתם בו שוה עם מדרגת מרע"ה, ואנכי אעירך על זה הסוד ואודיעך שהוא ענין מקובל באומה ידוע אצל החכמים, וזה שכל מקום שתמצא וידבר ה' אל משה לאמר יתרגמהו אונקלוס ומליל ה' עם משה למימר, וכן אמרו וידבר אלהים את כל הדברים האלה, ומליל ה' ית כל פתגמיא האלין, (נ) אמנם מאמר ישראל למשה ואל ידבר עמנו אלהים תרגומו ולא יתמלל עמנא מן קדם ה', הנה הבדיל לך ע"ה הכלל אשר הבדלנוהו, ואלו הענינים הנפלאים הגדולים כבר ידעת שאונקלוס

קבלם

שם טוב

בהבדל אותיות מימרא מדברנתה שזה למדרגת משה, כי אף שמציאות כאל ואחדותו יתבאר במופת מכ"ז יש לחכמים זה על זה מדרגות. והנה אונקלוס גלה לנו זה הסוד הנפלא משאמר ואל יתמלל עמנא מן קדם ה' ומשה אמר ומליל ה' עם משה, כי עם ישראל היה מדבר עם המלאכים וכי הוא קול נברא שהשם בראו כמו שברא כל בריותיו, ואמנם עם משה דבר בענין אחר שהוא למעלה ממנו, ואחר שהוא

אבודי

ממנו הובן הדבור ליבראל על יד משה לא שמעוהו אלא עם אחת לבד: ל והוא הקול אשר יצאה נשמתן וכו'. ר"ל כאשר שמעו ישראל זה הקול הנברא אשר קול קול ה' עם היותם שכבר ידעו במופת מציאותו יתעלה ואחדותו עדיין לא היה מיוחד להם המושכל בנפשותם עד ששמעו זה הקול הנברא ולמדו מהקול ההיא חקוי מה בנפשותם מציאותו יתעלה ואחדותו ולזה נגלה להם זה הענין הנכבד אשר הוא מציאותו ואחדותו. וזהו שאמר הרב ליבראל על יד משה לא שמעוהו אלא אחת לבד.

ר"ל זה הקול נתן חקוי בנפשותיהם כמה שהשינו במופת מציאות הדברות, וזהו שכוונו רז"ל באמרם יצאה נשמתן, ר"ל עם היותם יודעים הדבר במופת פעמים היה מגיע לנפשותם בלבול או אי זה מסך או איזה דמיון נגד המושכל אבל כאשר שמעו הקול הנברא הנכבד פולק מנפשותם כל דמיון וכל מסך וכל מונע: מ ודע שזה הקול ג"כ אין מדרגתם כו שוה. ר"ל עם היות שהשינו ישראל מציאותו יתי' ואחדותו במופת ונתחקה זה הענין בנפשותם בשלמות מ"מ עדיין לא היתה מדרגת מרע"ה בענין זה הקול שוה עם כל ישראל, וזהו שישראל שמעו הקול ההוא לבד ונתרחק בנפשותם ומשה שמעו בהבדל דברים, וזהו שתרגם אונקלוס ומליל ה' עם משה, ר"ל שמרע"ה לא היתה לו הכנה בתמצעות שום דבר, אמנם ישראל שהיה הקול ההוא הנברא מגיע אליהם בלתי על דרך החקוי כמו שביארנו אמר באונקלוס ואל יתמלל עמנא מן קדם ה' מורה, שבשלמות הנפש היתה מגיעים עיונים הנכללי על דרך החקוי כמו שביארנו אמר באונקלוס

בתמצעות

אברבנאל

נשמתם היה: והנמנם ובמרו והוא הקול אשר יצאה נשמתן כשמעו וכו'. סוף לפסיר פסק אחר אשר שיסוף נגדו ממ"ש בסיר סעיריס (ה' ו') נפשי יצאה בדברו ודרשו זה חז"ל (בסיר סעיריס רבה) על אנכי אלה יסיר לך, ווירש שסיו מסיגים אותו ופסיר הדבור עמהם ולכן אמר סרב שלא יצאה נשמתן עם הבנה כי אם עם השמיעה לבד כמיוחס לקול לשיחתו עצום ומוחש בלתי מתיישב לבחוחם, וגם אמר יצאה נדברו (לא) לפי שהשינו שתי הדברות הראשונות, אבל היה זה על מנת שהשמעו אותיות ובנה אותם פנים בפנים: (אחר שבלעת תנוא כתב) הלקו עלי חבירי במה שכתבתי והביאו ראיה מאמרו למען ישמע העם בדברי עמך שהדבור למשה לבדו והעם שומעים קול הברת הדבור לבד כמו שכתב מורינו, ואם יש לי עדים נאמנים על מה שהנחתי והמה הכתובים וחכמים גדולים ונכבדים בעזרי, והם הרב הגדול יודע התורה על אמתתה החבר בעל הכוזר, והחכם הכולל אבן עזרא, ולא הייתי צריך עוד להביא ראיה, אעפ"כ ארחיב הדבור מעט בזה, שמה שאמר השם בעבור ישמע העם בדברי עמך רצה להלוק כבוד למשה, לא שישלול מהעם שמיעת הדבור בהבדל אותיות, וזהו שאמר בדברי עמך שישמעו הדבור מבואר, וכמו כן הם נכללים באותו הדבור כמו שאמרנו, שאם שמעו הברה לבד והם קודם היו מסופקים בנבואתו איך עתה הותר הספק ואיך יגיע האמות להם וזה הכל להסיר הספק מלבם, אבל יהיה בתפך שיש להם ספק נוסף ויחשבו שהכל דרך לחש וכשוף, והם העידו על עצמם אחר שסע הדברות היום הזה ראינו כי ידבר אלהים את האדם וחי. ועוד מן הפלא הגדול שיהיה הדבור למשה לבדו ואחרון הנביא שנעשו על ידו רובי האותות וגרב ואביהוא והזקנים לא ישמעו דבור מדבר וחשם כללן עם משה באמרו ויראו את אלהי ישראל, ועוד אין הדבור הזה שאמר הכתוב בדברי עמך יותר חזק מכמה כתובים שמורים שהיו ישראל נכללים עמו, ומכמה שאמרו ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות, ואמר ודברו אתה שמעה מתוך האש, מורה שהיו הדברים נשמעין מובנים אליהם, ואם היה הדבור דבור היחיד הנפרד אין זה ראיה שלא היו ישראל נכללין עמו, וכמה פסוקים בתורה מדברים בלשון יחיד ואם הוא נאמר לרבים, ועוד אם היו אנכי ולא יהיה לך מלות בלתי מובנות איך ידעו מתי נשלמו אותן שני דברות שיאמרו למשה דבר אתה עמנו ונשמעה, וכמו כן שיבוא משה קרוב להם להשמיעם אותן הדברות ויסיק דבור השם וחשם יסתלו לו עד שישמיעם להם, וכן בכל דבור ילך וישוב, וכן אם שמעו אותן הדברות בהבדל אותיות איך יפסיקו דבור חכם עד שישלים דבריו וכפי נראה שכן עשו בדברות ראשונות, ואחשוב שהן לא אמרו דבר אתה עמנו ונשמעה עד שנשלמו כלן,

וכן

ק"שקש

אחר ודבריו שמעת מתוך האש: (נ) אמנם מאמר ישראל למשה ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות תרגמו אונקלוס ולא יתמלל עמנא מן קדם ה', והנה מצינו דוגמת זה במשה והאלהים יענני בקול ותרגמו אונקלוס ומן קדם ה' מתעני לי בקל, ותרגם פנים בפנים דבר ה' את כל קהלכם ממלל עם ממלל מליל ה' עמכון, וכמו שאמר ודבר ה' אל משה פנים אל פנים, כן נוכל לומר קול דברים אתם שומעים ששמעו ממש הדברים בהבדל אותיות ובנה אותם פנים בפנים: (אחר שבלעת תנוא כתב) הלקו עלי חבירי במה שכתבתי והביאו ראיה מאמרו למען ישמע העם בדברי עמך שהדבור למשה לבדו והעם שומעים קול הברת הדבור לבד כמו שכתב מורינו, ואם יש לי עדים נאמנים על מה שהנחתי והמה הכתובים וחכמים גדולים ונכבדים בעזרי, והם הרב הגדול יודע התורה על אמתתה החבר בעל הכוזר, והחכם הכולל אבן עזרא, ולא הייתי צריך עוד להביא ראיה, אעפ"כ ארחיב הדבור מעט בזה, שמה שאמר השם בעבור ישמע העם בדברי עמך רצה להלוק כבוד למשה, לא שישלול מהעם שמיעת הדבור בהבדל אותיות, וזהו שאמר בדברי עמך שישמעו הדבור מבואר, וכמו כן הם נכללים באותו הדבור כמו שאמרנו, שאם שמעו הברה לבד והם קודם היו מסופקים בנבואתו איך עתה הותר הספק ואיך יגיע האמות להם וזה הכל להסיר הספק מלבם, אבל יהיה בתפך שיש להם ספק נוסף ויחשבו שהכל דרך לחש וכשוף, והם העידו על עצמם אחר שסע הדברות היום הזה ראינו כי ידבר אלהים את האדם וחי. ועוד מן הפלא הגדול שיהיה הדבור למשה לבדו ואחרון הנביא שנעשו על ידו רובי האותות וגרב ואביהוא והזקנים לא ישמעו דבור מדבר וחשם כללן עם משה באמרו ויראו את אלהי ישראל, ועוד אין הדבור הזה שאמר הכתוב בדברי עמך יותר חזק מכמה כתובים שמורים שהיו ישראל נכללים עמו, ומכמה שאמרו ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות, ואמר ודבריו שמעת מתוך האש, מורה שהיו הדברים נשמעין מובנים אליהם, ואם היה הדבור דבור היחיד הנפרד אין זה ראיה שלא היו ישראל נכללין עמו, וכמה פסוקים בתורה מדברים בלשון יחיד ואם הוא נאמר לרבים, ועוד אם היו אנכי ולא יהיה לך מלות בלתי מובנות איך ידעו מתי נשלמו אותן שני דברות שיאמרו למשה דבר אתה עמנו ונשמעה, וכמו כן שיבוא משה קרוב להם להשמיעם אותן הדברות ויסיק דבור השם וחשם יסתלו לו עד שישמיעם להם, וכן בכל דבור ילך וישוב, וכן אם שמעו אותן הדברות בהבדל אותיות איך יפסיקו דבור חכם עד שישלים דבריו וכפי נראה שכן עשו בדברות ראשונות, ואחשוב שהן לא אמרו דבר אתה עמנו ונשמעה עד שנשלמו כלן,

וכן

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח * www.daat.ac.il

קבלם מפי רבי אליעזר ורבי יהושע אשר הם ההכמים שבישראל ג כמו שבארו, ודעהו חברהו, שאי אפשר שיכניס אדם עצמו למעמד הר סיני ביותר מזה השיעור אשר זכרוהו, שהוא מכלל סתרי תורה

אפתדי

נתמלטות דבר, וזהו שאמר מן קדם ה׳, והדבר התמלטי היה הקול הגבוה והגורל: ג כמו שביארנו. ל״ל שאלו מפי מרגמו מגיל

שם טוב

זה לתה תעיין לך יסולק זה הספק העצום והוא לך יתגבה מי שאינו רחוי לגבוהה, ולתר שבתוה הרב לך היקה

אברבנאל

קרשקש

וכן אמר הכתוב את הדברים האלה דבר השם אל כל קהלכם קול גדול ולא יסף ותרגם אונקלוס ולא פסק, שכלן נאמרו בסדר בלא הפסק ושהות בין דבור לדבור, ומה שאמרו רז״ל תר״ג מצות נאמרו למשה בסיני שנאמר תורה צוה לנו משה הנקשת להם תורה בגימט׳ תר״א הוא ואמרו אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמעונם, ואם רצו בזה שמיעה מסוג כמו שנראה מפשט זה המאמר היה נאות לפי דעתם כדי שישאר להם הספק שעשו ממלת תורה לפי דעתם, ואם הכתובים מעידים הפך זאת הכונה, ואם רצו בזה שהם יושגו בעיון האנושי לא ימלט הדבר משלשה חלקים, אם ששמעו הדברים מפי השם והשיגו ממנו מציאותו השגה אמתית קיימת, או הם השיגו מעצמם זאת ההשגה העצומה, או משה השמיעם אליהם ולמדם מציאות השם ואחדותו ושהוא בלתי נשם ובלתי משתנה, ואם זה צריך לעיון גדול זמן ארוך והקירה רבה והקדמות רבות, ואלו השלשה חלקים נמנעים שיהיו עם גרדים בעבודת פרך בתומר ובלבנים רוחני׳ יריהם סהם ויבינו אלו ההשגות העצומות בשעה אחת, ואיך יוכל משה להשמיעם לכלן והם מחזקים לרוב מספרם חלק גדול מן המקהל אשר לא יוכלו חציים לשמוע הכל כ״ש השגת העניינים העמוקים בידיעת השם, וגאמר לזה בסוף ארבעים שנה ולא נתן ה׳ לבם לב לדעת, וכן אם היה זה כן ראוי שיסופר בתורה בפלא גדול מן הפלאים, וכן אם היה המאמר שאמרו מפי הגבורה שמעונם מספני שהם מושגים בעיון אנושי, כ״ש שיש דברות אחרות לא היו צריכים אל משה כלל מפני שהם מפורסמים אצל כל אומה כמו כבוד אב ואם וריצחה וגניבה וגזל ועדות שקר, א״כ נראה מזה שדעתם היה ששמעו את שני הדברות שמיעה טובנת לא השגה מופתית כדי שימלט להם מה שסמכו במלת תורה, והם חולקים בזה במדרש הזית שיש מהם אומרים כי עשרת הדברות כלם שמעונם מפי השם כמו שנראה מן הכתוב שלא דברו אל משה כלל עד שמעם עשרת הדברות, ויש מי שאמר שהם דברו למשה אחר שתי הדברות בעבור הטעם שאמרו במלת תורה ואמרו אין מוקדם ומאוחר בתורה. ועם האמת יש בתורה פרשיות מאוחרות שראויות להיותן קדומות, בזה הענין אין ראוי לומר אין מוקדם ומאוחר בתורה שיפסקו דבור השם אלא אחר עשרת הדברות. ודי לנו באלו הראיות עם דעת הנכבדים שוכרתי ועינתי בספריהם אחר המהלוקת, ובריוך השם שזכני לכוונתם, ואומר עוד אם אצילי בני ישראל הרסו ושלחו מחשבותם והשיגו השגה אשר בכללה מן הנשבות מה שבכללה לפי דעת מורינו, עד אשר נתחייבו כליה, איך ישיגו המון ישראל השגה אמתית מעיונם מעצמם, ואם מרע״ה במראה הסנה הוצרך השם לפי דעת הרב הקדוש לעשות לו מופתים לאמת מציאותו בהם אצל חכמיהם ולא השיג אמתת מציאותו מעיונו מעצמו, רק היה נודע לו על דרך קבלה, איך ישיגו זאת ההשגה העמוקה והוא אמתת מציאות השי׳ ואחדותו כל המון ישראל, ודי להם אם ישיגו אחר לסור גדול זמן ארוך המוכנים אל הרגעה למין הזה מן השלמות, והוא כלו מה שצריך שיאמן בשם ושיתוחק, אמנם ההמון כלם אי אפשר בהם זה, ולזאת הסכה דברה תורה בלשון בני אדם לקצור השגת ההמון להבין הדעת האמתי, ולקושי הענין בעצמו ודקותו ועמקו, והיתה מיחסת לשם כלים גשמים והמעלויות, והושאלו לו להורות שהוא הי משיג פועל שפשע רוחו אל הנכיאים ושלם לאיש כמעשהו, אמנם האמת הוא כמו שאמרתי שהם שמעו עשרת הדברות מקול גברא בראהו בדברים מוכנים בחוש השמע כמו שהתבונו:

מלאכה. ואם סיה כדברי הרב שלא שמעו כי אם קול עצום מבלי שנבנה, מה סיתה סמעלה בשמיעת הקול הזה יותר משמיעת קול הסופר ושאר הקולות שנשמעו לאותו מעמד. וכרי כלם סיו קולות נגרתיים ע״ד הפלא מגיעים לאזניהם בכמות זה כן כמות זה, ואין יאמר על זה בעבור שיפעל בעם בדברי עמך וגם כן יאמינו לעולם. כי כם לולי יחשבו שלא היה הקול הכהוה עניין נגוחיה כלל אבל סיה כענין קול הסופר וברעמים ושמה שנגיד משה אליהם שנשמע ובכנין מהקול כיתה בדיבה בדם אלהו ועליו אל״ב בעבור זה יאמינו בו לעולם. ואין יאמר מל קול הזה שבלבי מוכן אתם ראיסם כי מן בשמים דברתי עמכם לא ר״ל מאחר שבמעמה אחזיכם לא יסיה לך אלהים אחרים על פני שדברתי עמכם מן הבמים אין ראוי שתעשון עוד אלהי כסף ואלהי זהב, והנה כם יגיעו לזה לא שמעונו דבר מזה כי אם קול אחד ומשה אמר מה שראה. ואם סיסה שבנתם כל כך לא שמעו כי אם קול עצום אין יאמר בשמיעה קול כיותר בשמיעת קול אחר ושאר קולות שנשמעו לאותו מעמד. וכרי כלם סיו קולות נגרתיים ע״ד הפלא מגיעים לאזניהם בכמות זה כן כמות זה, ואין יאמר על זה בעבור שיפעל בעם בדברי עמך וגם כן יאמינו לעולם. כי כם לולי יחשבו שלא היה הקול הכהוה עניין נגוחיה כלל אבל סיה כענין קול הסופר וברעמים ושמה שנגיד משה אליהם שנשמע ובכנין מהקול כיתה בדיבה בדם אלהו ועליו אל״ב בעבור זה יאמינו בו לעולם. ואין יאמר מל קול הזה שבלבי מוכן אתם ראיסם כי מן בשמים דברתי עמכם לא ר״ל מאחר שבמעמה אחזיכם לא יסיה לך אלהים אחרים על פני שדברתי עמכם מן הבמים אין ראוי שתעשון עוד אלהי כסף ואלהי זהב, והנה כם יגיעו לזה לא שמעונו דבר מזה כי אם קול אחד ומשה אמר מה שראה. ואם סיסה שבנתם כל כך לא שמעו כי אם קול עצום אין יאמר בשמיעת קול הסופ

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il *

מורה נבוכים חלק שני פרק לג לד

תורה, ואמתת ההשגה ההיא ואיך היה הענין נעלם ממנו מאד, ס כי לא קדם כמותו ולא יתאחר, ודעהו:

פרק לד זה הכתוב אשר בא בתורה והוא אמרו הנה אנכי שולח מלאך לפניך וגו', ענינו הוא

שם טוב	אפודי
היתה תפלת הנבואה בתפארת הנבחר רצה לסלק לנו ספק אחר אשר יראה שהמון העם ירצו המלאכים, הנה אנכי שולח מלאך לפניך האמר מפנינו:	ומיל ה׳ ומלאך ישראל מרגנו יתמלו מן קדם ס׳: ס כי לא קדם כמותו ולא יתאחר. ר״ל כי העולם האמצעי עזל לזה הכנוד הנכבד אשר היה בתפארת הנבחר:

פרק לד זה הכתוב אשר בא בתורה והוא אמרו הנה אנכי שולח מלאך לפניך וכו', אין הענין שהמון העם ירצו השכל הנגדל שהוא מלאך כ״א היה הדבר

אברבנאל

הזה לו הנשמע כמוהו, שתמיד עם קול אלהים מדבר מתוך האש כאשר שמעת אתה ואתי, וכן אמרו הם עצמם כי מי כל בשר אשר שמע קול אלהים חיים מדבר מתוך האש כמונו ויחי, ואם הם לא שמעו כי אם קול אחד פשוט לא היה דבר כל כך מפחיד ולא יאמר עליו כל הדברים הנוראים האלה, כי תמיד כל היום ישמע אדם קולות נוראים מתחדשים בצוויר עם הרעמים והברקים ובמ״ש ודרך לחזיז קולות (תיוב כ״ח כ״ו). ואמנם הטענות שבכיאת הרב המורה בשאתנותן הבם נמצאים כלם דקות ודחוקות קדים, אם הראשונה מאשר בא בפשוט שלשת הדברות בפשוט דיחוד הוצרך, הנה זה דרך הפחדה כלה שהעמים ידבר בלשון רבים בערך האישים ובעמים בלשון יחיד בבחינות הכללות ובחינת כל איש ואיש מן האישים, ראה בפרשת כי תשא בפשוט שאמר בלשון יחיד אמר לך אשר אנכי מלוך היום הנני גורש מפניך, כשאמר לך פן תכרות ברית וגו׳ פן יהיה למוקש בקרבך, ומיד דבר בלשון רבים את מזבחותם תתוצון ואת מצבותם תשברון ואת אשרין תכרתון, ואחר חזר לדבר בלשון יחיד לא השמחה לאל אחר, פן תכרות ברית לישב בארץ, ואם הראיה הב׳ ממה שאמרה תורה אנכי עומד בין ה׳ וביניכם, הנה בתחוב מפרש אמתת כוונתו איך היה, באומר אנים בפנים דבר ה׳ עמכם מתוך האש ואיה הם בשני הדברות הראשונות שבשמעו מפי הגבורה, אמרו אחרון אנכי עומד בין ה׳ וביניכם הוא בשאר הדברות הה׳ וזולת אומר כי ירחקם מפני האש. ואמנם הטענה הג׳ משפוק אשר ידבר ואמלכים יענגו בקול, בכר כתב הרב בהתמני בפי׳ התורה אשר לו שבפסוק ידבר בלויים ואזהרות שהיה הקב״ה מצוה ומזהיר לאשה לישראל קודם הדברות על הזמנותיהם ועשייתם. וגם שאשר שבתוב הבאות על הדברות יהיה על הת׳ הדברות שלתרומות לא על הראשונות. ואמנם הראיה הד׳ שבכיאת מתכילתה כי כל דבור ודבור היה משיגו לפם לא אמר זה על הדברות אשר הם שמעו מפי הגבורה כי אם על אותם הדברות שקראנו לעשה ולא לפם. וראיה הה׳ משפוק בעבור ישמע העם בדברי עמך הנה המדברים אל אותו על הדברות אשר דבר ה׳ לעשה קודם הדברות וכן כתב הרמב״ן. ואמנם הראיה ו׳ שבכיאת משפוק ותכי בשמעכם את הקול מתוך החשך שיהיה שלא שמעו אלתי הקול הפשוט לא בכלל הדברים ואתוקות אלוהיות, והנה בשאתנותנו הפסוקים הנה הלא הם נעקו תולה אליו הדבר כפי׳ הרב המורה, כי הנה הם אמרו הן הראנו ה׳ אלהינו את כבודו ואת גדלו ואת קולו שמענו מתוך האש היום הזה ראינו כי ידבר אלהים את האדם וחי, ואם הם לא הבינו דבר מהקול בדעת הרב המורה, איך אמרו ראינו כי ידבר אלהים את האדם וחי. ועוד (ל״ל ואם) היה קול שמוע אלתי מורה על הדברים הקולות הנלמדים לא הוכיחו ממנו שידבר אלהים את האדם וחי, גם אמרו כי מי כל בשר אשר שמע קול אלהים מדבר מתוך האש כמונו ויחי, וזה המאמר אינו מודע כפי דעת הרב כי הם לא שמעו אותו מדבר ולא שערו זולת הרגשתו בו אותות הדבור, אבל זה מורה שלא זכרו הקול בשלול הבכנה המתבאר הרב כי אם לפי שהקול הוא היה המביאו אותה מפני עצמו, וכי היה התימה לא בהבנת הדברים, גם כי מוחש הסמע הוא הקול לא הדברים. ואם הראיה ז׳ שבכיאת מאמר קול דברים אתם שומעים, גם הכתובים הלא יעידון יגידון שאין המתת בדעת הרב, ראה בענין הפסוקים יום אשר עמדת לפני ה׳ אלהיך בחורב באמר ה׳ אלי הקהל לי את העם ואשמיעם את דברי אשר ילמדון ליראה אותי כל הימים, ואם הם לא שמעו כי אם קול פשוט מבלי הבנה, איך יאמר ואשמיעם את דברי ואיך ילמדון מהקול הזה ליראה מהש״י כל הימים. עוד אמר וידבר ה׳ אליכם מתוך האש דברים אתם שומעים ותמונה אינכם רואים זולתי קול, ולא בא הכתוב לשלול שלא הבינו הדברים, כי הנה אמר וידבר ה׳ אליכם, ולא יאמר דבור כי אם על הדבר המובן אל השומע, אבל בא הכתוב לשלול ראיה תמונה והוא אומר ותמונה אינכם רואים זולתי קול, על אותו הקול הבוא והדברות אשר בו. והמורה בביאור על אמתת זה, אומר מיד ואותי נוה ה׳ בעת הבוא ללמד אתכם חקים ומשפטים, כאלו אמר הנה אותי

הדברות שמעתם בעצמכם, תמצה אחר הדברות והמצות לזה הענין כדי ללמד אתכם, וזה כלו ממה שיורה שהקול המבר בפסוקים לא היה משולל מהבנה, ואיך נאמר דבר הזה והנה בו יתי אמר הכתוב ושמע ה׳ את קול דבריכם בדבריכם אלי ויאמר ה׳ אלי שמעתי את קול דברי העם הזה, האם נאמר שמע הש״ית הקול הפשוט מבלי הבנה ובלי אחוז אותיות. וכן נאמר בענין המרגלים ושמע ה׳ את קול דבריכם ויקצף וישבע לאמר, ולאנרכם אמר כל אשר האמר אליך שמע שמע בקולם, ובכקה אמרם ליעקה ואתה בנו שמע בקולי, האם נאמר עכל זה שהיה בשמיעת הקול בבדר הפשוט מבלי הבנה ואחוז אותיות, זה (באומר) אין ראוי שיעלה על לב אדם, וכל ענין הקול בענין המעמד היה מפני עצמו ובזיהו דבר הבהיר עם היותו מובן כפי מה שהוא, ולא דרשו עליו אחת דבר אלהים אתם זו שמענו, שמאותו קול ראשון שמעו והבינו שהי הדברות הראשונות עם היות ערש״י פי׳ על זכור ושמור שבמצות אבל. ומה שהיתרו בעבדם תזיה אלא שמעו ישראל אלא דבור ה׳ אתכם יום, שהיה דעת רבי יהושע בן לוי ולא יהבינו לדעת הרב, כי הוא יאמר שלמעו אותו קול ואותו דבור הבולל הבנתו שהי הדברות הבאשונים, והוא ל״כ מה שבחוב בעזרה הקול גדול ולא יסף, שאותו הקול המזכר בו יתחבר ענינו שיש דברים שהם בעצמם בעצם זרים ויוצאים מן הבריקה כפי הקול, באמנם אשר יביל המגיד אותם ויהיה מאמר משובח, וכן היה ענין ישראל באמרם אל ידבר עמנו אלהים היה מאמר מגונה בפני עצמו, אבל כפי הקול ראה הש״י שהיתה כוונתם עזבה, וז״ל שמעתי את קול דברי העם הזה הטיבו אשר דברו. והיה בענין המרגלים בהפך שהם אמרו עובים בארץ מאד מאד ושאר דברים הנראים עובים בעצמם וכפי הקול המורה על כוונת האומר היו מאמרים רעים, ולכן אמר וישמע ה׳ את קול דבריכם ויקצף וישבע, כי כפי הקול נתפס גזר דינם לא כפי הדבור, וכן בעבור כל אשר תאמר אלינו שהם שמע בקולם, ר״ל אל תביט אל הדברים המוצלאת הכלי ושמעתאל מן הכתב שהם דברים זרים אבל הבט לכוונת הקול כי הוא כוונה המוצהרת ולכן שמע בקולם. הנה הבאתי מכל זה הדעת הרב המורה (ר״ל כוונת הפוקי הרמ״ן) נאות וכניה אולם. ואין עליו הפסק ולא הקשה בכל הראיות הבאיה הרב המורה והוא מה שרציתי לבאר הם: **פרק לד** זה הכתוב שבא בתורה והוא אומר הנה אנכי שולח מלאך לפניך בו׳. המפרשים כתבו הסברב בפרק הזה ישרש הנה אנכי שולח מלאך לפניך על הבנתיה אשר יקום בכל דור ודור אחרי מות משה ובקרבלפו מלאך ע״ד ויבלח מלאך ויוציאנו ממצרים, כי הבנתיה הקבלת מלאך לפי שבאת אליה אבל הדעת הזה הוקשה לי מאד לפי שבפרק ז׳ מזה אחלק דבר הרב מן הבבאים הנבדלים שהם בחוביים בתה שיעשו והבינה ראיה על זה מאמר המבר מפניו ושמע בקולו אל תמר בו שנאמר זה המלאך, וזהו המורה שהרב המלאך הזה על השכל הנבדל לא על הבנתיה, ואין לנו שנאמר דברי המפרשים שנקרא הבנתיה בשם שולחו מלאך, כי הנה יתחייב ג״כ שיקרא הבנתיה בשם ה׳, אחר שהוא שלוחו ע״י אמצעי. ועוד קשה לזה הדעת מ״ש הרב בבלתי ז״ל ואמנם ענין זה המאמר שהוא יתי׳ הודיעם שיקים להם נבואה שיבואהו המלאך וידבר עמו וכו׳ כמו שנראה במנשה המורה, והנה ל״ב יפרש הרב המלאך המוכר כאן על השכל הנבדל שידבר לנבואה לא על הבנתיה עצמו, וכל זה ממה שיורה שלא היתן הרב לפרש שם מלאך המוכר בהתוב הזה על הבנתיה כי אם על המלאך שידבר לנבואה, ולכן אמר זה הבתוב שבא בתורה הנה אנכי שולח מלאך לפניך שיהיה הש״ית ליראה שישמרו מפניו וישמעו בקולו, אין ראוי שיהיו שהשם כלו יראו המלאך וישמעו דבריו ואזהרתו, כי המלאך לא יראה כי אם לנביאים ברוח נבואתם אשר יעורבו הבהבנות כמו אחר, והשם כלו לא היה אפשר שיהו מוכנים לשומעו למעלת הנבואה ושיראו המלאך וישמעו בקולו, אבל ענין זה המאמר ר״ל בלבות הזמנתו, לבודיע שאחרי מות משה יקומו בישראל נביאים שיראה המלאך אליהם וידבר עמהם ועל זה נאמר הנה אנכי

שולח

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח * www.daat.ac.il

הוא מה שהתבאר במשנה תורה שהשם אמר למשה במעמד הר סיני, נביא אקים להם מקרב אחיהם וגו', והראיה על זה אמרו בזה המלאך, השמר מפניו ושמע בקולו וגו', ואין ספק שזאת הצוואה אמנם היא להמון בני אדם, והמון בני האדם לא יראה להם המלאך ולא יצום ולא יזהירם עד שיצטוו שלא ימרוהו, א ואמנם ענין זה המאמר שהוא יתעלה הודיעם שיקים נביא להם שיבואהו המלאך וידבר עמו ויצוהו ויזהירהו, והזהירנו השם ממרוד במלאך ההוא אשר יציע לנו הנביא דברו, כמו שבאר במשנה תורה ואמר אליו תשמעון, ואמר והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי וגו', ב והוא באור אמרו הנה כי שמי בקרבו, ואמנם זה כולו להודיע להם שזה המראה הגדול אשר ראיתם אותו ר"ל במעמד הר סיני, אינו ענין מתמיד עמכם ולא יהיה בעתיד כמותו, ולא יהיה תמיד לא אש ולא ענן כמו שהוא עתה על המשכן תמיד, ואמנם יכבוש לכם הערים וישקיט לכם הארץ ויודיעכם מה

מה

אפודי

פרק לד א ואמנם ענין זה המאמר שהוא יפעלה. ר"ל תע"פ שביארתי לך שהמלאך הנאמר בפרשה הוא הנביא מ"מ מפני זה נקרא הנביא מלאך מפני שהשכל הנבדל והוא המלאך ידבר עמו ונקשר עמו ויצוהו ויזהירהו, ולפיכך נקרא השליח והוא הנביא בשם המשלח והוא המלאך כאמרו המלאך ליעקב אנכי אלהי אבריהם אביך כאלו אמר שליח אלהי אביך, ומפני זה אין להקשות על מה שביאר הרב בפרק ז' מזה הסלם ואמר שם לבאר שהשכלים הם משכילים ובוחרים שמעולותיהם ממאמר הפסוק הנאמר מפניו ושמע בקולו, והוא באר עכשו שהמלאך הוא הנביא, לפי שכל נווי הנביא ומאמרו הוא ע"פ המלאך הדבוק בו: ב והוא באור אמרו הנה כי שמי בקרבו. ר"ל כי שמי והוא המלאך הדבק בנביא הוא המלאך וידבר עמו ויצוהו שלא למרות המלאך הבוא אשר יציע לנו הנביא דברו כמו שביאר במשנה תורה אליו תשמעון, ואמר והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי, והוא באור אמרו הנה כי שמי בקרבו, ואמנם הזהיר זה במעמד הנבחר להודיע שזה המראה הגדול אשר ראיתם אותו ר"ל במעמד הר סיני לא יהיה נעתיד כמותו ולא יהיה תמיד לא אש ולא ענן כי הנפלאות לא יתמידו כמו שהוא יסוד תורתנו, ולכן לא יהיה תמיד לא אש ולא ענן כמו שהוא על המשכן עתה, ואמנם יכבוש לכם הערים וישקיט לכם הארץ ויודיעכם מה שתעשהו המלאך

אברבנאל

מלאך לפניך והוא המלאך מיכאל שידבר הנביא ולכן נזה שישמעו בקולו ולא ימרו את פיו, וזה כמה שיצוה אותם הנביא שהוא בדברו ובמצותו. כגה ר"ל לא ת' הרב הנה אנכי שולח מלאך לפניך הנביא, ולכן לא אמר פיהו מה שהתבאר במשנה תורה שהשם אמר למשה בעמד הר סיני, וידלה שלא לגורך, כי היה די בשיאמר עניינו מה שהתבאר במשנה תורה הנביא אקים לכם, אבל באמת הרב אמר זה כדי להבטיח הכרת על דעתו, והוא שהשם במשנה הזהיר אמר בכל אשר שאלת מעם ה' אלהיך בחרב ביום הקהל וגו' ויאמר ה' אלי היטיבו אשר דברו ונביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך ונתתי דברי בפיו וגו', והנה לא אמר שלאנו בכפור המעמד שיאמר הקב"ה למשה זה בפרשה וישמע יתרו ולא בפרשת ואתחנן והוא ממה שיורה שהשעון הבוא נגלו בזה כמאמר הנה אנכי שולח מלאך לפניך שנאמר לו למשה בעמעמד הר סיני. והבטיח הרב ראיה על שהבטיחה כפי מה שאמר מאמרו המאמר מפניו ושמע בקולו כי אין שום זולתו לא היה למשה בפרש יתרו: והמון בני אדם כו'. עד שיעלבך הקב"ה שלא ימרוהו, והוא ממה שיוכיח שהיו הדברים מגיעים לנביא שישמעו בקולו לפי שמלאך ה' דבר בו. ולפי שלא יתאוה אדם מדברי הרב שהוא יפרש הנה אנכי שולח מלאך על הנביא ושקרא את הנביא מלאך כמו שיזכרו הרלב"ג בפי' ההורה אשר לו, הנה מפני זה כתב הרב עוד ואמנם ענין זה המאמר שהוא יתי' מודיעם שיקים להם נביא שיצוהו מלאך לדבר עמו, הנה ר"ל ביאר הרב שהמלאך הוא ידבר הנביא לא שיקרא הנביא מלאך. ולפי שיקשה לזה למה באר הפרשה הבאה ר"ל הנה אנכי שולח מלאך לפניך אחר פרשת אלה המשפטים ועשית הדברות שמעתו בסיני עד שתצני אי כתב לפ"י כאן ונהכנו בעתידין לחטוא ובסיגה אומרת לפה לא תעלה קרבך, לזה אמר הרב ואמנם זה כלו להודיע להם שזה המראה הגדול בראיתם בעמעד הר סיני היום אותו מתמיד ממכם, ר"ל ואמנם הודיעה הזאת מהנה אנכי שולח מלאך לפניך באר בסוף בעמעד הנאבר, כדי להודיע ליראל שאותו המראה הגדול אשר ראו בעמעד הר סיני, והוא הקול האלהי אשר שמעו לא יהיה

מתמיד עמכם, ולא יהיה עוד בעתיד כמותו, ולא נגד כמו הקול האלהי אשר שמעו בסיני אבל ב"כ לא יהיה תמיד לא אש ולא ענן שהם שאר הדברים הנבחרים שהיו שהם עמו, כי לא יהיה עוד עמכם: ואמנם יכבוש לכם הערים וישקיט לכם הארץ כו' תבואהו נבואה ע"י מלאך ודעה. הנרבוני פי' על ידי המלאך הוא המדמה המראה למלאך, וכן כתב האפודי ע"י מלאך ר"ל בתמונות הבאה המדמה, ולפי דבריהם ב"כ שלא נגדלה נבואה מהם משאר הנביאים שאלה בנוסן שהוא הבאל הנגדל כי כלם לבדעהו יהיה על ידי מלאך, אבל יהיה הבבדל מאלה המקבל, שהנביאים כלם יקבל בכם הבשע הבה הבבלי והמדמה, ומשה היה מקבל הבבל בלבד מבלתי המדמה. ואמנם זה הוא דעת הרב הנבאר לך ממה שבתב בפמ"ה מזה הבלק ז"ל, ואולי מבאה עלי ואתמר בבר מרת במדרגת הנבואה שיהיה הנביא שומע הדבור מהשם כיבעיבו ומיבהו ואין יהיה זה ויהודעו אבל נגיעו (ישמע) אמנם שמע הדבור בתמונות מלאך אלא מרע"ה הנאמר בו בפ אל אם אחדבר בו, דע שהענין בן ובהתאמני הנה הוא הבה המדמה הבוא אמנם שמע שהשם דבר אחו בתלוש של נבואה. ומשה מעל הבבואה מבין שני הבבדוגים מבלתי בשתהם בבה המדמה, ואם היה זה בן שהבדל משה מהנביאים הוא שיבנא מבלתי הבשתמשנו הבה המדמה, ושזה הוא הבראה באמרו שבואתו אינה על ידי מלאך, לא אדע ביומם הרב בענין הנה אנכי שולח מלאך לפניך. הלא באמר שאמר זה על הבה המדמה והבשתמשו בו הנביאים בנבואתם יהיה האמתי, (ואומר) ואין יאמר עליו לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום, ואם יהיה ענין אמרו השמר מפניו ושמע בקולו הלו המר בו, ואמרו עוד כי לא יבא לשבשם, ואין נדקו על זה דברי הרב שאמר ואמנם ענין זה המאמר שהוא ית' מודיעם שיקים לם בם נביא שיצוהו ויזהירהו, והזהירהו הם י ממרות פי המלאך הבוא אשר יציע לנו הנביא דברו, ואמר עוד ואמנם יכבוש לכם הערים וישקיט לכם הארץ ויודיעבם המה שתעשהו המלאך שיעלהו לגיאתם וילמדהם מה שבריך לעשותו ומה שראוי להשמר ממנו ע"כ, מי הוא בעל שכל יוכל לשרש הבתמיהים הבאים על הבה המדמה. ואם תאמרו בלא בתמונות הבה הבלאכים בתמונות הבשכל הבשובל מבלתי מרע"ה שיובא מבלתי

המלאך

מורה נבוכים חלק שני פרק לד לה

מה שתעשוהו, מלאך שאשלחהו לנביאיכם וילמדכם מה שצריך לעשותו ומה שראוי להשמר ממנו, וזה נתן היסוד אשר לא סרתי לבארו תמיד, והוא שכל נביא בלתי משה רבינו ג תבואהו הנבואה על ידי מלאך, ודעהו:

פרק לה כבר ביארתי לבני אדם כלם הארבעה הבדלים אשר נבדלה בהם נבואת משה רבינו מנבואת שאר הנביאים, והבאתי ראיה על זה א וגליתיו בפירוש המשנה ובמשנה תורה, ואין צורך להשיבו ואינו מענין המאמר, ואשר אודיעך אותו, כי כל דבר שאומר אותו בנבואה בפרקי

שם טוב

המלאך אשלחהו לנביאים וילמדכם מה שצריך ומה שראוי לעשות ולהשמר ממנו. וזה ג"כ נתן היסוד אשר לא סרתי לבארו תמיד שכל נביא בלתי מרע"ה תבואהו הנבואה על ידי המלאך. הראנו בו הכח המדמה ולכן אז"ל בתחי בימי משה רבך ולא קבלני כי נבואתו לא היה על ידי כח המדמה, ועל זה אמר ודעהו:

אמר שם טוב אחר שהרב גזר כי זה מה שכתוב בתורה הנה אנכי שולח מלאך עינינו הנביא, לתה לא פירש הרב שנביא יקרא מלאך כתו שאמר לתעלה בשתוף מלאך, ולמה אמר שמלאך יבא בנביא ויבר עמנו, והתשובה בזה כי האמר הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך אם היה נאמר על הנביא גם כן משה היה נביא, ומה הבדל יש בין לנמצא בימי משה לנמצא בעתיד, ומה זאת הכשורה שאמר למשה אחר חטאם בעגל, ולכן אמר כי המלאך הנה אשר הוא נרמז אל הנביא כי הנביא נקרא מלאך בעבור שבא לו הנבואה על ידי מלאך לא בעבור שנביא נקרא מלאך, והיה זה כולו להודיע שזה המרלה הגדול שרלו בסיני לא היה כמותו בעולם, אבל יקיים השם יתעלה נביא שיבוא מלאך וידבר עמו, ואחר שביאר הרב שכל הנביאים זולת מרע"ה תבואם הנבואה על ידי מלאך והוא הכח המדמה רוצה לבאר אחתת הנבואה, וקודם זה ביאר שנבואת מרע"ה אינו דומה לנבואת שאר הנביאים ולא ידבר עמו לא בצחור ולא בדרמיזה, וחזו בפרק הנמשך לזה:

פרק לה כבר ביארתי לבני אדם כלם הד' הבדלים אשר נבדלה נבואת מרע"ה משאר הנביאים, ירמה אמפ"י שידיעת הנבואה ומדרגותיה ומעלותיה הוא מכלל סתרי תורה אבל נבואת משה רבינו אינה כן, כי לדעת מדרגת נבואתו הוא מבואר בתורה ולכן ביארתי מעלתו ומדרגתו בתורה בבאור התלמודיי הנעשה לכל אדם והוא פירוש המשנה ומשנה תורה, ולמה שאיננו מכלל סתרי תורה אינו ראוי שיחובר זה המאמר כלו הוא לבאר סתרי תורה, והנה ראוי לכל אדם לדעת שארבעה הבדלים נבדלה נבואת משה רבינו ע"ה מנבואת כל הנביאים, כי

אפודי

בקרב הנבואה: ג תבואהו הנבואה ע"י מלאך. כ"ל באמצעות הכח המדמה ולחקות הקויין לנבואה:

פרק לה א וגליתיו בפירוש המשנה. בפרק חלק:

אברבנאל

אמצעות שכל נבדל, הנה יהיה סותר לזה מה שזכר בשמ"ם אשר זכרתי ולזה יהיושנו המאמרים האלו מי יתן ולדע: והבראה אלי בזה שהרב המורה יחשוב שמ"ל שהנבואה נבואה מפלאל יתי' כי אם ע"י שבל הפועל, כי הוא נותן לצורות ומשפיע השכלים, ומש"ו הוא הנה רחוקה מהבריה, אבל הנבואה הקרובה לנבואה הוא הבל הפועל, האמנם כשיגבר הנבואה הנה השכלי יתחדק בשכל הפועל הנה ויקבל הנשפעה אלהית ונבדלת ובהכח הדמיוני לא יוכל להגשימה ולא לדמותה ולא לחקותה ולהמשילה לדבר אחר, לפי שהכח המדמה נכנע ומשתעבד והכח השכל גובר ומתחדק בנבדל הוא היא לדעתו המדרגה הגדולה מהנבואה אשר זכה אליה תלמידנו מרע"ה, ועז"ל פה אל פה אדבר בו, פנים אל פנים, שהראיון בו הוא מלאות במציאות מבלי אמצעי כמו שבתב הרב, ועניינו דבקות הכח השכלי עם השכל הפועל מבלי אמצעות הדמיון, ומפני זה לא היה אדוננו משה מנבא המשלים והידות, לא זכר הכתוב בו, ולא היה רואה מלאך מדבר בו לפי שהקוי המלאך ולורתו הוא משועל המדמה. אמנם שאר הנביאים היו נבואותיהם באמצעות הכח המדמה הוא היה אמצעי בנבואה ועל כן היו מנבאים במשל ובחידה, לפי שהכח הדמיוני היה מנשים ומתמשל אותו הפעל הנשפע אליהם, ולהיות נבואותיהם מעלת דמיונם היו רואים המלאך או שומעים דבר מלאך שאותו החקוי והצורה מורה על תנבורת הכח המדמה שהוא המחקה לורת המלאך ושמיעת דבריו, הנה אינ לא היה הסברת בין מרע"ה לשאר הנביאים במליאות הפעל הפועל בהנעת נבואתו אז לא, כי אם להיות המה בעל גובר הכח הדמיוני עד שיחקה לורת המלאך שמע דבריו או חזולת זה. והשאר תדע זה מהבין כוונת הרב בזה הפרק שהש"י אמר למשה הנה אנכי שולח מלאך לפניך, והמלאך הזה הוא השכל הפועל שידבר לנביאים, האמנם למשה לזכות נבואתו והגבורת כח השכל והיותו אלהי משהמם בנבואתו בכח המדמה לא היה מגייר מלאך ולא מחקה לורתו ולא שמע דבריו. והנה אתריו הודיע שאשר הנביאים לא יהיו כן לפי שיבא אליהם המלאך, כ"ל שיהיו לורר המלאך בנבואתם וקול דבריו, וזה בשבת הנבורת בהם המדמה וחולשת השכלי בנבואתם, ולזה הוצרך לומר בשמע משנו ושמע בקולו אל תמר בו כי לא יבא לפנינם, לבניד שלא יאמרו הוקיל והנביאים ממשלים משלים הם ומחקים דמיונות לא יתוב לדבריהם לכן הזהירם על זה. ולהיות כוונת הרב זאת באמת, אמר, ואמנם ענין זה המאמר שהוא יתי' הודיעם שיקים לכם נביא בינותהו המלאך ויבר עמו וילוהו ויזהירכו, והנה ביאת המלאך ודבורו הוא החקוי הדמיוני אשר יראה לנביאים לא שיהיה המדומה היות הנבואה מהשכל הפועל כ"א חקויו ושמיעת דבריו. והוא אומר גם כן אחרי כן הוא המלאך שהשלחהו לנביאיהם כ"ל שיהיה מחוקה הדמיונם, וזהו היסוד אשר אמר שלא כה מלבארו, והיה זה בפירוש המשנה ומשנה תורה כמו שהבאתי בפ' המשך לזה, והוא שכל נביא בלתי משה תבואהו הנבואה על ידי מלאך. ואין הראון בזה כי אם ע"י הדמיון הוא שמתנו הבא הנבואה, ולא ג"כ על ידי הכח המדמה, כי לא קראו בהלן מלאך, אבל שהבואהו הנבואה בחקוי המלאך, לפי שהבואה נבואותיהם היו מחקים אותו לצורה הדמיונית בהבנת הנבואות בהם המדמה כמו שזכרתי, והוא אמר ודעהו, ולכן אמר בהותו סוף פרק מ"ב מה שזכרתי דע שהענין כן והבאתמצעי הנה הוא הכח המדמה כי הוא האמצעי בין השכל הפועל והשכל השכל. ואין לתמוה שיאמר שהנביאים לא היו הנה מחקים לורת המלאך ושמיעת דבריו, כי מהם היו רואים מלאך, ומהם רואים מדבר, ומהם מדמים היותר יתעלה ניתבא על כשא, ומהם שומעים קול מבלתי שיראו מי הוא המדבר אותם, כי הנה כל אחבדויים הללה כנה הרב בשם מלאך, ואם כלם מעשל הכח המדמה. והאשר תתבונן בפ"ז מזה המלך ובפ"ה שיבא מאמן יתאמן לך בשרשיו כל מה שזכרתי, והנה יבא בביאור לשאר פרקי הנבואה תוספת ביאור על זה:

פרק לה כבר ביארתי לבני אדם כלם הד' הבדלים. אחר שזכר הרב בפל"ב דעות בני אדם בנבואה ובאר הדעת אשר יאמינהו שהוא אורך ההבנות והבכרת המליאות הנבואה, והביר בפל"ג הספק אשר קרה על זה מתעמד הר סיני, והפרק ל"ד הספק אשר יקרה בזה מהפנות הנה אנכי שולח מלאך לפניך, רלה הרב לתת נדר הנבואה כפי שרשיו ודעתו בה. האמנם הן יתשוב שיוכלו בנדר הזה הנבואת משה רבינו ע"ה אחר שנקרא נביא, הוזכר הנביא בפרק הזה לבאר כי שנדר הנבואה שיזכור בפרק ל"ו שיבא אחריו זה הוא בלורת הנביאים כלם, אבל לא מלורת נבואת משה רבינו ע"ה, כי הוא לא בכלל בתוכו גדר ולא יתבסך עליו, ולכן אמר שבבר ביאר בפירוש המשנה ומשנה תורה והוא בפרק ז' מהלכות יסודי הורה בספר המדע הד' הבדלים הסיו בין נבואת משה רבינו ע"ה לנבואת שאר הנביאים. האמנם ראוי שנתעורר למה אמר הרב בבר ביאראתי לבני אדם כלם ולא הסתפק בראותם בראותי הד' הבדלים, וגם כן למה אמר ואינו מענין זה המאמר, כי עם היות שבזה המאמר לא יבדר הרב מנבואת מרע"ה עדיין יקשה מדוע לא יהיה מענין זה המאמר

בחור